

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií

Obor Mezinárodní vztahy

Československo a pařížská mírová konference 1946

Bakalářská práce

Nela Zemanová

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Černý, Ph.D.

UČO: 383160

Obor: Mezinárodní vztahy

Imatrikulační ročník: 2010

Brno, 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma *Československo na pařížské mírové konferenci 1946* vypracovala sama, pouze s použitím níže uvedených pramenů a literatury.

V Brně dne 12. května 2014

.....
Nela Zemanová

Poděkování

Děkuji PhDr. Vladimíru Černému, PhD. za jeho přístup při vedení této bakalářské práce i za cenné rady při vyhledávání pramenů a literatury. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Archivu Ministerstva zahraničních věcí v Praze za jejich ochotu a čas při zpracovávání primárních zdrojů.

Obsah

1	Úvod	6
2	Československo v poválečném světě	8
2.1	Zahraníční politika poválečného Československa.....	9
2.1.1	Orientace na SSSR.....	9
2.1.2	Vztah k USA.....	11
2.1.3	Vztahy s Velkou Británií	13
2.1.4	Vztahy s Francií	14
2.1.5	Vztahy s dalšími evropskými zeměmi	15
2.2	Struktura ministerstva zahraničí	19
2.3	Priority Československa na PMK.....	20
2.4	Postoje velmocí před PMK.....	24
3	Pařížská mírová konference	28
3.1	Organizace konference	29
3.2	Československá delegace	31
3.3	Průběh jednání a aktivita Československa na PMK.....	33
3.3.1	Mírová smlouva s Bulharskem a Rumunskem	33
3.3.2	Mírová smlouva s Itálií a Finskem	35
3.3.3	Mírová smlouva s Maďarskem	36
3.3.3.1	Zájmy Maďarska.....	37
3.3.3.2	Požadavky Československa	38
3.3.3.3	Jednání s Maďarskem	40
3.3.3.4	Výsledky jednání	45
3.3.4	Vojenská a právní a redakční komise	46
3.3.5	Jednání s Polskem.....	47
3.3.6	Jednání s USA.....	50
3.3.7	Jednání s Francií	53
4	Výsledky konference	55

5 **Závěr** **60**

Seznam použitých zdrojů a literatury

Přílohy

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá Československem na mírové konferenci v Paříži roku 1946. Mapuje kroky československé delegace v Paříži a snahy o prosazování zájmů Československa na této konferenci. V úvodu práce je stručně nastíněno postavení poválečného Československa a směřování jeho zahraniční politiky, stejně jako význam a cíl mírové konference v Paříži. Hlavním těžištěm práce je podrobná analýza činnosti československé delegace na pařížské mírové konferenci, vycházející hlavně z dokumentů bezprostředně souvisejících s aktivitou delegace na této konferenci. Snahou práce je zjistit, jaký byl reálný vliv průběhu této konference na pozdější vývoj v Československu. Závěr shrnuje význam pařížské mírové konference pro Československo a její roli pro pozdější vývoj země.

ABSTRACT

Bachelor thesis is focused on Czechoslovakia at The Paris Peace Conference in Paris in 1946. The thesis analyzes the work of Czechoslovak delegation in Paris as well as its efforts in upholding its interests at this conference. In the introduction, the thesis describes post-war Czechoslovakia and its foreign policy as well as its goals for Paris Peace Conference. Then, the main part of the thesis deals with detailed analysis of the activities of the Czechoslovak delegation at the conference, most of all based on contemporary documents of delegation from archives of Ministry of Foreign Affairs of Czech republic. In conclusion, the thesis summarizes the impact and importance of The Paris Peace Conference for Czechoslovakia as well as its role in next direction of Czechoslovak foreign policy and its development.

1 Úvod

Po skončení druhé světové války mnozí očekávali, že zejména vítězné mocnosti protihitlerovské koalice budou pokračovat v dosavadní spolupráci, která měla zajistit mír a prosperitu. Tyto naděje se však nenaplnily. Naopak, již v závěru vojenských operací na jaře 1945 se mezi Spojenci projevily doposud skryté rozpory, které se v poválečných letech nadále stupňovaly, a mezinárodní vztahy se tak proti původním nadějím rychle zhoršovaly. Tuto obecně velmi komplikovanou situaci měla do značné míry vyjasnit právě pařížská mírová konference, která byla považována za nejvýznamnější mezinárodní summit od skončení druhé světové války.

Ve složité a vyhrocené situaci se po válce ocitlo také Československo se strategickou polohou ve střední Evropě, na rozhraní mezi Východem a Západem. ČSR v této době charakterizovaly kromě stále složitější vnitropolitické situace především složité vztahy se Západem, které se daly jen stěží srovnávat s vazbami na Východ. Právě přibližování k Sovětskému svazu ale bylo pro Československo složitým a komplexním procesem, jemuž napomáhala řada dílčích událostí a aspektů tehdejší doby. Snahou a smyslem předkládané bakalářské práce je přispět k této problematice zpracováním události, která dosud nebyla nijak komplexně uchopena – cílem je tedy popsat a analyzovat postup československé delegace na této konferenci a skrze to následně posoudit, zda a jak tato činnost ovlivnila orientaci československé zahraniční politiky právě na Sovětský svaz.

Československo mělo na této konferenci hned několik zájmů, přičemž ne všechny nutně odpovídaly jen agendě konference. Obecně lze označit dvě hlavní priority: tou první bylo jednání o mírové smlouvě s Maďarskem, na které jako na jediné z projednávaných smluv bylo Československo bezprostředně zainteresováno. Druhou prioritu představovalo dosažení posunu ve vztazích k západním mocnostem, což bylo v souladu se snahami o politiku „přemostění“ mezi Východem a Západem. V první části práce je nastíněna poválečná situace Československa, orientace jeho zahraniční politiky a vztahy se Západem. Dále jsou rozebrány klíčové zájmy Československa na pařížské mírové konferenci, složení československé delegace a informace o samotné organizaci konference. Na podkladě těchto informací se práce

následně věnuje jak výsledkům konference, tak především jednotlivým jednáním československé delegace, které měla, nebo mohly mít vliv na další směřování zahraniční politiky Československa. Hypotézou, kterou se pokusím v závěru práce doložit je, že činnost československé delegace nemohla vzhledem k okolnostem změnit směřování zahraniční politiky na Sovětský svaz.

Hlavní výzkumná otázka tedy zní: Bylo pro československou delegaci reálné, aby svou činností na konferenci ovlivnila nadcházející směřování zahraniční politiky?

V práci bude vzhledem k časově a místně vymezené tematice „*Československo na pařížské mírové konferenci 1946*“ použita historická metoda, založená na studiu vymezeného okruhu primární a sekundární literatury. Základním přístupem práce bude deskriptivní analýza¹.

Primární zdroje, z nichž je v této práci čerpáno, jsou dvojího druhu. Jednak jde o materiály, pojednávající buď o pařížské mírové konferenci, nebo obecně o stavu jak československé, tak i světové zahraniční politiky zmíněného období. Druhý typ zdrojů představují dokumenty uložené v Archivu ministerstva zahraničních věcí ČR v Praze, které popisují konkrétní činnost československé delegace na pařížské mírové konferenci.

¹ Hroch, Miroslav: *Úvod do studia dějepisu*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985.

2 Československo v poválečném světě

Československo se po skončení války v Evropě v květnu 1945 ocitlo ve velmi složitém mezinárodním postavení. Léta 1945-1948 jsou nesporně jednou z nejdynamičtějších etap vývoje novodobé české společnosti, nicméně klíčové události, které determinovaly poválečnou československou zahraniční politiku, se samozřejmě odehrály již během války.

Především je nemožné ignorovat vnitropolitické tendence v Československu, kdy došlo již během druhé světové války především uvnitř odbojových organizací vlivem mezinárodních událostí k zásadnímu posunu doleva. Důležitým momentem bylo, že nekomunistické socialistické politické směry, reprezentované v českém prostředí sociálnědemokratickou a národně socialistickou stranou, opustily svoji stabilizační pozici ve spektru československých politických stran a přiklonily se k myšlence zásadní přestavby společnosti. Druhým prvkem byl bezpochyby nástup komunistické strany a její etablování se jako vlivné součásti politické scény a třetím dalekosáhlé vyloučení nesocialistických politických směrů z politického života. Jak přední socialističtí programoví myslitelé, tak i sám prezident Beneš považovali druhou světovou válku nejen za symptom vyvrcholení krize evropské společnosti, ale i za příležitost k jejímu překonání. Od jednotlivých kroků hlavy státu k projevům akceptace československým obyvatelstvem začala obecně tendence ke spolupráci s komunisty a Sovětským svazem².

Jedním z klíčových okamžiků moderních československých dějin se pak nesporně stal podpis československo – sovětské smlouvy v Moskvě v prosinci 1943. Podnětem k jejímu uzavření byla ze strany Edvarda Beneše naléhavě pocíťovaná potřeba bezpečnosti, garantovaná dostatečně silným a spolehlivým spojencem³. Československo uzavřelo smlouvu se SSSR i přes pochybnosti USA a Velké Británie, které v obavě, aby se velmoci navzájem nepřetahovaly o přízeň menších spojenců, jakékoli smlouvy s nimi odmítaly. Přes závazky ze smlouvy vyplývající českoslovenští představitelé stále doufali, že se Stalin nebude vměšovat do vnitřních záležitostí republiky a spokojí se s Československem, které mu bude přátelsky

² KUČERA, Jaroslav: *Žralok nebude nikdy tak silný. Československá zahraniční politika vůči Německu 1945-1948*, s. 25.

³ DEJMEK, Jindřich: *Edvard Beneš, politická biografie českého demokrata. Část druhá, prezident republiky a vůdce národního odboje*, s. 431.

nakloněno ve své zahraniční politice. Stalin tyto naděje také vhodnými prohlášeními přiřivoval⁴, nicméně jeho jednání v kombinaci s kroky prezidenta Beneše, jenž měl větší obavy z Německa, než Sovětského svazu, vytvořilo hlavní rys celé nadcházející zahraniční politiky. Beneš sám měl v plánu poválečné Československo jakožto novou „lidovou“ demokracii – v jeho vizi mělo dojít k razantnímu omezení počtu politických stran, které budou sdruženy do široké národní fronty. Zásadní změny pak mělo čekat i hospodářství⁵ a samozřejmě národnostní otázky. V mnoha těchto rysech – byť samozřejmě v odlišných konkrétních mocenských podmínkách se poválečné Československo s Benešovou vizí shodovalo. Významný rozdíl byl nicméně v tom, že Beneš věřil, že se Československo nemusí sovětského vměšování obávat, neboť Moskva si přeje silné a nezávislé Československo⁶.

2.1 Zahraniční politika poválečného Československa

2.1.1 Orientace na SSSR

Zahraničně politická orientace obnovené republiky, tak jak ji stvrzoval košický vládní program, tedy vycházela především z dalšího rozvoje zmíněného československo-sovětského spojení⁷. Právě toto „nejtěsnější spojení“, které bylo „vůdčí linií československé zahraniční politiky“, a smlouva z roku 1943 měla „pro veškerou budoucnost“ určovat zahraničně politickou pozici státu⁸. Praktická součinnost se SSSR měla být od počátku rozvíjena „ve všech směrech“, aniž existovala jasná představa, co všechno to může znamenat. Především argumentace komunistických poslanců pak spojení s Moskvou ztotožňovala s životním zájmem státu a ostatní politické síly toto tabu v podstatě bez větších výhrad akceptovaly. Role SSSR jakožto hlavního garanta republiky pro (očekávaný) případ

⁴ KUČERA, Jaroslav: *Žralok nebude nikdy tak silný: Československá zahraniční politika vůči Německu 1945-1948*, s. 24.

⁵ V moskevském projevu v roce 1944 Beneš zmínil dokonce pětiletky. Viz DEJMEK, Jindřich: *Edvard Beneš, politická biografie českého demokrata. Část druhá, prezident republiky a vůdce národního odboje*, s. 432.

⁶ Tamtéž, s. 433.

⁷ DEJMEK, Jindřich: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století, (1918 až 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*, s. 27.

⁸ KAPLAN, Karel – ŠPIRITOVÁ, Alexandra (eds.): *ČSR a SSSR 1945 – 1948. Dokumenty mezivládních jednání*. Brno 1997, s. 23.

recidivy agresivity ze strany Německa nicméně byla zcela neoddiskutovatelná a uznávaly ji prakticky všechny tehdejší politické proudy.

Jestliže v základním nasměrování československé zahraniční politiky na hlavního spojence SSSR vládl až automatický konsenzus, byl její nejdiskutovanější oblastí vztah k Západu, na prvním místě k západním velmocím spojenecké koalice. Jakkoli byly vztahy k Západu složité, nebyla de facto zahraniční politika republiky až do léta 1947 ve vládách Národní fronty předmětem vážnějších sporů a potřebu vazeb se Západem (především z hlediska hospodářského) nepopírali ani komunisté, kteří ostatně měli ve vládách v Paříži, Římě a zpočátku i jinde své „soudruhy“⁹. Přes snahy o diverzifikaci zahraničně-politických kontaktů s cílem vytvořit protiváhu sovětskému vlivu se teorie „mostu“ nezdála příliš reálná, především vzhledem k bezpečnostním zájmům země v poválečném světě. Českoslovenští politici v čele s Janem Masarykem se o tom přesvědčili poměrně záhy.

Jednak se představitelé západních mocností již podle vývoje války pozvolna smiřovali s tím, že Sovětský svaz ovládne východní i střední Evropu, jednak bylo Československo pod taktovkou Sovětského svazu nucené posilovat především vztahy s novými spojenci SSSR – Polskem a Jugoslávií, zatímco vztahy se západními demokraciemi slábly¹⁰. Toto dění dobře ilustrovala obtížná role samotného Masaryka hned od roku 1945. O jeho dominantně západní orientaci nemohlo být pochyb, což dokazovaly také Masarykovy úřední i soukromé cesty na Západ, mnohokrát převyšující počet cest na Východ. Už v květnu 1945 však Československo podepsalo (a to bez větší předcházející přípravy) z iniciativy J. B. Tita spojeneckou smlouvu s fakticky komunistickou Jugoslávií, jež měla vážné konflikty s Itálií, Řeckem i anglosaskými patrony jeho pravicových vlád. Jen o něco málo později pak Stalin vnutil pražské reprezentaci přípravu podobné smlouvy i se sousedním Polskem, s nímž měla přitom ČSR nedořešený spor o Těšínsko i další neshody¹¹. Jednostrannou tendenci brzy potvrdily i dalekosáhlé obchodně politické dohody s Polskem a SSSR, a také příprava aliančních smluv s (opět již komunistickým)

⁹ DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin Ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, s. 127.

¹⁰ ZEMAN, Zbyněk: *Vzestup a pád komunistické Evropy*, s. 213.

¹¹ DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin Ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, s. 131.

Bulharskem a Rumunskem, před jejichž podpisem varovali vedoucí pražské diplomaty západní tituláři.

Československo sice nadále figurovalo v zájmech o spolupráci u západních velmocí, nicméně už od konce druhé světové války bylo jasné, že tyto snahy sice budou pokračovat, nicméně při jakékoli roztržce ztratí tato „západní-východní“ orientace praktický význam. Zájmy Západu v Evropě se mimoto strategicky měnily a zpočátku nadějně a perspektivní Československo nemohlo zachránit klesající zájem velmocí o středoevropský prostor. K vzájemné rostoucí nedůvěře Československa a Západu dále napomáhaly i dílčí momenty západní politiky vůči Německu, vnitropolitického vývoje v Československu i problémy čistě bilaterálních vztahů – vysídlení Němců, nakládání s příslušníky národnostních menšin, rozsah znárodnování v Československu, i samotný výsledek parlamentních voleb z května 1946¹². Komunisté měli díky vítězství ve volbách daleko větší možnosti v usměrňování mezinárodního postavení Československa a jednou z posledních šancí ještě poměrně nezávisle ovlivnit a nasměrovat vztahy se Západem tak byla právě pařížská mírová konference.

2.1.2 Vztah k USA

Pro USA představovalo Československo poněkud problémového partnera, pochopitelně především kvůli k československo-sovětské smlouvě z roku 1943. Přestože v politických a hospodářských kruzích USA měli dosud silné slovo ti, kteří prosazovali hospodářskou pomoc Československu, zejména z konzervativních kruhů zaznívala kritika, že Československo napomáhá vytvářet sovětskou sféru vlivu v Evropě¹³. V prvních poválečných měsících však USA měly v úmyslu prosazovat ve střední Evropě a Československu hospodářský a kulturní vliv, který zároveň chtěly upravit patřičným dokumentem. Rok před pařížskou mírovou konferencí byl silně orientován na dosažení vzájemné obchodní smlouvy podle zásady nejvyšších výhod, zároveň probíhala jednání československé delegace ve Spojených státech o poskytnutí dolarového úvěru. Určujícím hlediskem většiny obchodních jednání tak

¹² PROKŠ, Petr: *Československo a Západ 1945 – 1948. Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945 – 1948*, s. 50.

¹³ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, s. 277.

byla snaha zbytečně neprovokovat Američany proti republice, aby nebylo ohroženo právě rokování o dolarovém úvěru. Obecně platilo, že USA byly hlavním poskytovatelem finanční a hospodářské pomoci ČSR, zejména prostřednictvím UNRRA. Do dalších jednání o dolarovém úvěru nicméně zasáhlo znárodnování průmyslových podniků a peněžních ústavů z konce října 1945 v Československu, s nímž Spojené státy nesouhlasily jednak kvůli vlastnímu investovanému kapitálu, jednak kvůli trendu přiklání se k Moskvě. Po proslulém Kennanově „dlouhém telegramu“¹⁴ z 22. 2. 1946 se stalo Československo subjektem pečlivějšího sledování zejména pro svůj další vývoj vnitřní i zahraniční politiky a americký velvyslanec v Praze L. A. Steinhardt doporučil prozatím neposkytnout ČSR půjčku minimálně do výsledku květnových voleb¹⁵.

Ministr zahraničí J. Masaryk v Národním shromáždění 6. března 1946 v Praze¹⁶ sice prohlásil, že přátelský poměr k USA zůstane vždy trvalým prvkem zahraniční politiky ČSR, nicméně praktické kroky nově zvolené vlády již naznačovaly jiný trend. Konkrétními požadavky smlouvy o úvěru se již zabývala nová československá vláda vzešlá z voleb 26. května 1946, v nichž celkově zvítězili komunisté se ziskem 38,12 %, což Američany překvapilo. Zároveň bylo citelně znát, že se Gottwaldova vláda staví k mnohým podmínkám Spojených států s větším odstupem i s větším despektem. Přestože po opakovaném zhoršení vzájemných vztahů došlo k několika dílčím půjčkám, snaha o uzavření obchodní dohody ve smyslu doložky nejvyšších výhod byla neúspěšná. Na pařížskou mírovou konferenci tak Československo přijíždělo se snahou zlepšit spojeneckou pozici s USA, získat od nich podporu pro svoje požadavky a nastítnit další vývoj vzájemných hospodářských vztahů. Právě pařížská mírová konference je nicméně často považována za určitý mezník etapy angažování USA v regionu střední Evropy, zejména kvůli citelně rozdílným zájmům mezi zúčastněnými západními a východními státy¹⁷.

¹⁴Autorem telegramu byl americký chargé d'affaires v Moskvě, George Kennan. Ten v něm velmi kriticky zhodnotil hlavní rysy sovětského systému, popsal historické kořeny jeho zahraniční politiky a charakterizoval jeho poválečné cíle. Kennanův „dlouhý telegram“ se stal základem strategie Spojených států uplatňované vůči Sovětskému svazu po celou dobu trvání studené války. Viz LÁNÍK, Jaroslav: *Telegram, který změnil svět*. Vojenský historický ústav [online].

¹⁵ PROKŠ, Petr: *Československo a Západ 1945 – 1948. Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945 – 1948*, s. 114.

¹⁶ Stenoprotokoly Prozatímního NS RČS 1945-1946: 37. schůze 6. března 1946. In: [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky.

¹⁷ KUČERA, Jaroslav: *Žralok nebude nikdy tak silný: Československá zahraniční politika vůči Německu 1945-1948*, s. 26.

2.1.3 Vztahy s Velkou Británií

Co se týče vztahů s Velkou Británií, šlo o velmi obdobný vývoj jako v případě vztahů s USA. I v Londýně se na jaře 1945 mísily pesimistické hlasy, které střední Evropu považovaly za ztracenou, s hlasy, které žádaly angažmá v této oblasti s cílem omezit sféru vlivu SSSR. Zároveň ze vzájemných vztahů ještě neopadla hořkost z Mnichovské dohody. Po válce Britové sice projevovali velký zájem o ekonomické a politické poměry v zemi a přislíbili podporu poválečné rekonstrukci, nicméně od počátku poukazovali na skutečnost, že vzhledem k vlastnímu zadlužení nebudou mít tak velké zdroje na pomoc, jakou by si sami přáli. Vzhledem k vlastnímu omezenému postavení však Velká Británie při rokování o librovém úvěru věnovala mnohem větší pozornost postavení Československa i prezidenta Beneše v poválečném světě než USA. Zároveň chtěla vlastními investicemi ve střední Evropě čelit jak americké konkurenci, tak i sovětské rozpínavosti. Představitelé Československa a Spojeného království tedy ke konci roku 1945 uzavřeli platební dohodu o britském úvěru a obnovili platnost vzájemné obchodní smlouvy z roku 1923. Jak v případě USA, tak i pro Velkou Británii platilo, že Londýn je sice Praze přátelsky nakloněn, ale to by okamžitě přestalo, pokud by vývoj v republice přinesl Británii jakékoli komplikace nebo nepříjemnosti¹⁸. Jednou z takových komplikací vzájemných vztahů se stalo – stejně jako v případě USA – znárodnování a stále očividnější příklon Prahy k sovětskému bloku. Obchodní styky v tomto období upadaly a z obav o další vývoj v Československu začala Velká Británie dávat přednost importu z Řecka, Nizozemí či Francie. Na jaře 1946 se pak většina zájmů Velké Británie soustředila spíše na uhájení svého postavení na Středním východě, kde se obávala expanze Sovětského svazu¹⁹.

Ke vztahům s Velkou Británií lze tedy obecně říci, že slábnoucí impérium na samostatnou evropskou politiku nemělo po válce dostatek sil a iniciativu většinou přenechávalo Spojeným státům, byť v mnoha oblastech nerado²⁰. Britové zcela

¹⁸ PROKŠ, Petr: *Československo a Západ 1945 – 1948. Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945 – 1948*, s. 131

¹⁹ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, s. 276.

²⁰ BRADLEY, F. N. John: *Válka a mír po roce 1945. Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a Západem*, s. 45.

nevyužili vliv, který měli v poválečných měsících prostřednictvím svého velvyslance sira Philipa Nicholse jak na Beneše, tak i na československou armádu a vojenské letectvo, jehož veškerý materiál byl britského původu. Pro obnovení svého mocenského postavení v Československu tedy neudělalo Spojené království takměř nic.

2.1.4 Vztahy s Francií

Vztahy s Francií byly v mnoha ohledech pro poválečné Československo klíčové, přesto bylo stanovisko francouzské vlády obdobné jako v případě USA i Spojeného království. Přestože E. Beneš již za války počítal s francouzskou pomocí při poválečném obnovení ČSR, Paříž naopak již v této době zdrženlivě zdůrazňovala, že jakékoli vymezení příští politiky ve střední Evropě by bylo velmi předčasné²¹. Demokraté obou států nicméně chtěli po skončení války navázat na přínosné tradice vzájemných vztahů, ačkoliv se na nich stejně jako v případě Velké Británie silně podepsala Mnichovská dohoda a ani poválečná situace těmto snahám obecně velmi nepřispívala. Na druhé straně tu ale byla i otázka problému Německa, z něhož vyplývaly společné zájmy i nezbytnost politické součinnosti. Francie zprvu dávala najevo, že chápe postavení Prahy a podpořila veškeré nároky Československa, ať už šlo o Těšínsko, odsun Němců nebo odsun Maďarů. Námětem prvních jednání o obnově vztahů byly především kulturní a hospodářské vztahy. Rozhovory o hospodářských stycích byly završeny 24. října 1945 podepsáním smlouvy o Úpravě výměny zboží a platů mezi Československem a Francií, s platností na šest měsíců, tedy do 30. dubna 1946. Jako v případě ostatních západních velmocí, i československo-francouzské vztahy silně narušila vlna znárodnování. Přestože Paříž tou dobou stále ještě považovala Prahu za perspektivního partnera, začaly pomalu uvadat diplomatické kontakty. Přední francouzští politikové například i po válce nadále udržovali přátelské styky s politiky českými a slovenskými, ale sami tito politikové, kteří se na vzájemných vztazích podíleli, považovali tento západní vliv za naprosto nedostatečný²² a jednání o spojenecké smlouvě, která měla Československo

²¹ ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*, s. 205.

²² BRADLEY, F. N. John: *Válka a mír po roce 1945. Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a Západem*, s. 47.

definitivně přiřadit na západ, se zasekla na mrtvém bodě. Částečně je rozhýbala až aktivita Poláků, kteří předložili vlastní návrh spojenecké smlouvy s Francií, což Československu pochopitelně neušlo a zejména i kvůli zájmům o svou pozici na Těšínsku se Československo začalo v této oblasti opět více angažovat²³. Jak Francie, tak i Československo se shodly na přípravách návrhů této smlouvy, obě strany nicméně považovaly za vhodné počkat na ustavení svých nových vlád. S volbami a změnou vnitropolitických poměrů v Československu nicméně začal mít jak prezident Beneš, tak i Jan Masaryk obavy o udržení trendu vývoje zahraniční politiky.

Východoevropský odbor Quai d'Orsay v tajné nótě z 18. 7. 1946 varoval, že stále zřejmější zahraniční orientace ČSR na SSSR a jejího vnitřního vývoje na komunismus vyvolává domněnku, že možná již v nedaleké budoucnosti, například při úmrtí prezidenta Beneše, se může lehce stát další sovětskou socialistickou republikou. Výsledky posledních voleb pak byly pro komunisty příznivější, než Paříž čekala, a i proto bylo snahou Francie nanejvýš důkladně zvážit, jaké výhody by jí při smlouvě s Československem přinesla, kdyby se věci ubíraly tímto směrem. Jestliže byla Moskva už skutečně pánem československého osudu, pak by smlouva s ní Paříži zcela postačovala, kdyby se naopak Praha postavila Moskvě na odpor, svazky s ČSR by Francii působily jen potíže²⁴. S touto velmi nelehkou pozicí Francie mělo Československo také bojovat na pařížské konferenci, kam jeho delegáti přijeli se odhodláním přesvědčit Francouze o potřebě československo-francouzské smlouvy.

2.1.5 Vztahy s dalšími evropskými zeměmi

Rozsáhlé styky dále poválečné Československo budovalo i s oběma menšími východoevropskými státy protihitlerovské koalice – s Jugoslávií, a přes počáteční potíže v otázce hranic i s Polskem. Obě tyto země i vývoj vzájemných vztahů jsou klíčové zejména proto, že měly zásadní vliv na formování sovětského bloku i na vztah ČSR a SSSR.

²³ FRIEDL, Jiří – JIRÁSEK, Zdeněk: *Rozpačité spojení. Československo-polské vztahy v letech 1945-1949*, s. 223.

²⁴ PROKŠ, Petr: *Československo a Západ 1945-1948*, s. 238.

Vztahy s Polskem se již během války vyznačovaly značnou ambivalencí nicméně jejich problematika je klíčová vzhledem k dění na pařížské mírové konferenci. Již za války spojovala exilové vlády obou zemí myšlenka vytvoření konfederace, nicméně tyto snahy neustále kalila (mimo jiné) otázka Těšínska, která byla kamenem úrazu mezi oběma státy již od roku 1919. Vzájemné shodě nepomáhal ani Sovětský svaz, který se při debatách o obnovení těchto států i ve sporech o Těšínsko přikláněl spíše k obnově silného Československa než Polska, zejména kvůli polskému „vůči Rusku vždy nepřátelskému přístupu“²⁵. Silné spojení Československa, Polska a Sovětského svazu tak, jak si ho představoval Edvard Beneš²⁶, pak kazila především propast ve vztazích SSSR a polského exilu²⁷. Neúspěchem tak neskončily jen debaty o konfederaci, ale i snahy o uzavření československo-polské smlouvy. Přesto se Benešovy myšlenky na silné trojstranné spojení nevzdal a i zmíněný Košický vládní program stále ještě předpokládal rozšíření československo-sovětské smlouvy o Polsko²⁸.

Co se týče poválečných vztahů, právě navázání vztahů mezi československou vládou a polskou prozatímní vládou znamenal jeden z významných kroků, kterým si Sovětský svaz podmaňoval střední Evropu. Československo bylo skrze tlak československých komunistů²⁹ na vládu de facto využito k prolomení mezinárodní izolace polské prozatímní vlády, což mimo jiné opět ovlivnilo jeho mezinárodní postavení³⁰. Sovětský svaz tak těžil nejen z tohoto průlomu, ale ještě dokázal nastolit situaci, kdy k němu vlády obou států vzhlížely s nadějí, že se přikloní právě na jejich stranu ve sporu o Těšínsko³¹. Přes zájem o vzájemné hospodářské vazby tak byl vztah Polska a Československa ze značné části až do února 1946 limitován

²⁵ FRIEDL, Jiří – JIRÁSEK, Zdeněk: *Rozpačité spojení. Československo-polské vztahy v letech 1945-1949*, s. 34.

²⁶ Více k plánům československo-polsko-sovětské spolupráce viz Němeček, Jan: *Od spojení k roztržce. Vztahy československé a polské exilové reprezentace 1939 – 1945*. Praha 2003, s. 183-238.

²⁷ DEJMEK, Jindřich: *Edvard Beneš, politická biografie českého demokrata. Část druhá, prezident republiky a vůdce národního odboje*, s. 542.

²⁸ NĚMEČEK, Jan: *Od spojení k roztržce. Vztahy československé a polské exilové reprezentace 1939 – 1945*, Praha 2003.

²⁹ Klíčová v tomto směru byla především aktivita československého velvyslance v Moskvě, Z. Fierlingera, když v červenci 1944 poslal bez vědomí československé vlády předsedovi polské prozatímní vlády pozdravný telegram. Tento dopis se následně stal předmětem prudkých reakcí na mezinárodní úrovni – Sověti jej využili propagandisticky, protesty naopak přišly od polské exilové vlády i od vlády VB a USA. Právě Fierlinger tak patřil k prvním, kteří začali naléhat na uznání Lublinského výboru. Viz KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, s. 72.

³⁰ NĚMEČEK, Jan: *Od spojení k roztržce. Vztahy československé a polské exilové reprezentace 1939 – 1945*, s. 262.

³¹ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, s. 75.

především územními spory, které oficiálně ukončil až Sovětský svaz, když vyzval oba státy k co nejrychlejšímu uzavření „dohody o přátelství“³². Sovětský svaz si totiž více než dobře uvědomoval, jak československo-polský spor rozbíjí jednotu slovanských národů a to před vysoce důležitým jednáním o německé otázce. Druhým, neméně závažným důvodem byla obava z nepředvídaných následků, ve které by mohl politický konflikt ve sféře sovětského vlivu vyústit³³. Kromě toho požadovala řešení tohoto územního sporu i Velká Británie a Sovětský svaz si tak u Československa a Polska objednal mírovou smlouvu příznavě před zahájením pařížské mírové konference, která byla podle něj nanejvýš vhodnou příležitostí k deklaraci jednoty zemí ve sféře sovětského vlivu³⁴. Právě jednání s Polskem o této smlouvě pak tvořila také významnou část činnosti ČS delegace v Paříži a vzhledem k přímému dozoru Sovětů mělo i vliv na postavení a vnímání Československa ostatními státy na této konferenci.

Vztahy Československa a Jugoslávie byly v letech 1945 a 1946 velmi přátelské a intenzivní a to i přes neshody v některých společných otázkách, jako například kritiky vnitřních poměrů v Jugoslávii v československém tisku. Dobré vztahy pak spočívaly v sympatiích z minulosti, v pocitu slovanské sounáležitosti a také v obavách z obnovy německého nebezpečí. Projevovaly se také v častých a upřímných neoficiálních jednání československého diplomata v Bělehradě, Josefa Korbela, s jugoslávskými představiteli a stejně tak na mezinárodních konferencích se Masaryk nebo Clementis téměř denně setkávali s jugoslávskými protějšky. Do vědomí československé veřejnosti i jejích politiků se Jugoslávie zapsala jako veliký a úspěšný bojovník proti nacismu a J. Broz Tito jako hrdinný, slávou ověčený vůdce. U komunistů a jejich funkcionářů se tak Tito i Jugoslávie těšili obrovské autoritě a v žebříčku obdivu stanuli hned na druhé příčce za Sovětským svazem.³⁵

Na podzim 1945 byla podepsána obchodní dohoda mezi Jugoslávií a Československem, nicméně mezi oběma zeměmi zůstaly další sporné otázky, například ohledně navrácení československého majetku v Jugoslávii a jugoslávského

³² KAPLAN, Karel – ŠPIRITOVÁ, Alexandra (eds.): ČSR a SSSR 1945 – 1948. Dokumenty mezivládních jednání, s. 410.

³³ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, s. 21.

³⁴ FRIEDL, Jiří – JIRÁSEK, Zdeněk: *Rozpačité spojení. Československo-polské vztahy v letech 1945-1949*, s. 223.

³⁵ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečném světě*, s. 227.

majetku v Československu.³⁶ Československý zájem zde vyrůstal především ze záměru ekonomické politiky – nahradit Německo na trzích východní a jihovýchodní Evropy. Vztahy Československa a Jugoslávie každopádně umožnily především výhodnou spolupráci na pařížské mírové konferenci, kde je spojoval hlavně společný zájem vůči Maďarsku. Jugoslávie tak měla podpořit veškeré požadavky Československa vůči Maďarsku, a Československo se na oplátku chystalo podpořit Jugoslávii především ve věci Terstu a italsko-jugoslávské hranice.

Jak je vidět, kontakty s Jugoslávií i Polskem byly vzhledem k dominanci SSSR velmi čilé. Naproti tomu kontakty s menšími evropskými spojenci zůstaly spíše okrajové³⁷. Dařilo se vcelku obnovit korektní vztah s Rakouskem, které nicméně dlouho postrádalo mezinárodně právní subjektivitu³⁸. Poměr k sousednímu Maďarsku se opět vyvíjel zcela nepříznivě a pojetí vzájemných vztahů do značné míry závisel na výsledcích pařížské mírové konference.

Nelze opominout ani sousední Německo - vztah k němu pochopitelně patřil ke klíčovým problémům československé zahraniční politiky. Především pak vyřešení národní otázky, otázky hranic a vyčíslení válečných škod reparací a restitucí. Těmto třem hlavním tématům byla přirozeně věnována značná pozornost, především při řadě diplomatických jednání se zástupci velmocí protihitlerovské koalice, která byla na různých úrovních vedena v letech 1945-1946. Jelikož však otázka Německa nebyla v agendě pařížské mírové konference, není v možnostech této práce věnovat se jí blíže. I přesto je však vhodné zmínit, že i problematika Německa zasáhla do příprav československé delegace na pařížskou mírovou konferenci. S nadějí, že se záležitosti Německa přece jen dostanou na pořad konference, zaslalo československé ministerstvo zahraničních věcí 24. 4. 1946 ministrům zahraničí čtyř velmocí memorandum s mapovou přílohou³⁹. K projednávání záležitostí Německa se nicméně pařížská konference nedostala⁴⁰.

³⁶ GAZDA, Adam: *Československo-jugoslávské vztahy s přihlédnutím k Makedonii v letech 1945-1982* [online]. *E-polis.cz*, 7. květen 2012.

³⁷ KUČERA, Jaroslav: *Žralok nebude nikdy tak silný: Československá zahraniční politika vůči Německu 1945-1948*, s. 28.

³⁸ DEJMEK, Jindřich: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století, (1918 až 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*, s. 128.

³⁹ Jednalo se zejména o požadavek na rektifikaci hranic s Německem. Viz DEJMEK, Jindřich: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století, (1918 až 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*, s. 128.

⁴⁰ ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*, s. 226.

2.2 Struktura ministerstva zahraničí

K doplnění obrazu československé zahraniční politiky v poválečném období je bezpochyby nutné také nastínit strukturu a dění na samotném ministerstvu zahraničních věcí, přestože osud československé diplomacie byl pochopitelně se strukturou zahraniční politiky silně svázán a do značné míry kopíroval její výše popsaný vývoj.

Československá diplomacie se především mohla po obnovení státu na jaře 1945 – např. na rozdíl od zmíněného Polska a ještě více Jugoslávie – vyvíjet v přímé návaznosti na svoji předcházející aktivitu, kterou konec konců nejviditelněji ztělesňovala osoba staronového ministra zahraničí Jana Masaryka. Kontinuitu s předcházejícím vývojem potvrzovala i řada dalších rysů, počínaje návratem většiny útvarů ministerstva zahraničí do Černínského paláce⁴¹. Odlišnost od předválečného modelu se nicméně projevila záhy. Už z mezinárodní situace a vnitropolitického vývoje bylo jasné, že se ministerstvo zahraničí stalo více než před rokem 1938 pouze výkonným instrumentem politiky, jejíž kurz, resp. jeho jednotlivé složky, teď zásadně určovala koaliční vláda „Národní fronty“, do jara 1946 vedená sociálním demokratem Zdeňkem Fierlingerem, poté komunistou Klementem Gottwaldem. Prezident Beneš si sice zachoval na vnější politiku státu značný vliv, ale jeho pozice v květnu 1945 byla s postavením před Mnichovem nesrovnatelná. Totéž platilo v případě Jana Masaryka. Masarykovo formální vedení ministerstva nicméně prezidentovi umožňovalo uchovávat si takřka intimní vhléd do vývoje mezinárodní politiky, usnadňovalo jeho občasné vstupy do řízení zahraniční politiky a v neposlední řadě mírně oddálilo personální zemětřesení v následujícím období, které zažívaly jiné centrální úřady⁴². I přesto se ale personální skladba vyššího úřednictva postupně měnila, stejně jako jeho národnostní složení (především posilování slovenské složky) i politické rozvrstvení. Nermalou zásluhou státního tajemníka (a příštího ministra) Vladimíra Clementise také zde sílil vliv stoupců KSČ, i když jejich reálná pozice v následujícím třiletí zdaleka neodrážela skutečný vliv této strany

⁴¹ DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin Ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, s. 125.

⁴² DEJMEK, Jindřich: *Edvard Beneš, politická biografie českého demokrata. Část druhá, prezident republiky a vůdce národního odboje*, s. 559.

v zemi⁴³. Clementisův vliv sice brzy vyvážila alespoň částečně aktivita nového generálního sekretáře Arnošta Heidricha. Prezident však přesto nařídil „svým“ stoupencům, aby jej v případě potřeby raději informovali osobně, což vzájemnou důvěru demokratů a komunistů na ministerstvu zahraničí ilustruje dostatečně⁴⁴. I přesto můžeme říct, že zejména díky osobě Jana Masaryka zůstalo ministerstvo zahraničí minimálně do začátku roku 1948 spíše baštou demokratů, byť v klíčových zápasech let 1947-1948 nevyužitou.

2.3 Priority Československa na PMK

Předchozí text měl nastínit klíčové zájmy Československa pro pařížskou mírovou konferenci. Obecně je lze shrnout do dvou hlavních linií - z hlediska agendy samotné konference byla pro Československo důležitá především úprava vztahů s Maďarskem, z hlediska zahraniční politiky Československa pak byla konference významnou příležitostí právě pro posun ve vztazích k Západu, který byl zase klíčový pro veškeré další směřování zahraniční politiky. Jako prioritu pak lze označit otázku podepsání československo-francouzské smlouvy a získání finanční pomoci od Spojených států amerických. Zcela mimo zásadní priority Československa se potom nacházelo vyjednávání smlouvy s Polskem, které nicméně také tvořilo významnou část aktivit československé delegace, zejména kvůli zájmům SSSR a dokonce i osobnímu dohledu ministra zahraničí Vjačeslava Molotova.

Jak již bylo zmíněno výše, v otázce vztahů se západem musíme od počátku velmi opatrně hledat dělicí linii mezi silně prozápadní politikou Jana Masaryka a politikou již východně orientované vlády. Masaryk již v této době fungoval mnohem více jako prostředník vztahů mezi Západem a československou vládou než jako tvůrce zahraniční politiky⁴⁵. I přes jasně deklarované Masarykovy snahy o vyjednání pozice s USA či Francií bylo od počátku jasné, že českoslovenští delegáti budou

⁴³ DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin Ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, s. 131.

⁴⁴ DEJMEK, Jindřich: *Edvard Beneš, politická biografie českého demokrata. Část druhá, prezident republiky a vůdce národního odboje*, s. 560.

⁴⁵ PROKŠ, Petr: *Československo a Západ 1945 – 1948. Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945 – 1948*, s. 256.

v mnoha otázkách silně spolupracovat s delegací sovětskou a to i přesto, že smlouva s USA byla významná i pro samotnou vládu.

Představy o mírovém uspořádání s Maďarskem byly i přes po válce slábnoucí vliv prezidenta Beneše (což kromě politické situace ovlivňoval i jeho zhoršující se zdravotní stav) postaveny především na jeho názorech, které se pochopitelně vyvíjely v závislosti na vývoji druhé světové války. Benešovu politiku v letech 1938 až 1944 lze rozdělit do tří etap. První období trvalo od Mnichovské dohody do podzimu 1939. Postoj prezidenta byl v tomto období silně vyhrazený, bojovný a výrazně zaměřený proti německé a maďarské menšině. Druhé období nastartovalo uzavření sovětsko-německé dohody o neútočení. Beneš byl v tomto období v debatách o poválečném uspořádání značně zdrženlivý, a přestože počítal s modifikací hranic, o záležitostech menšin se příliš nevyjadřoval. Od krachu sovětsko-německé spolupráce v červnu 1941 Beneš opět nabyl ztracené sebevědomí a zvyšovalo se jeho odhodlání menšiny definitivně vysídlit⁴⁶. Svoje představy o budoucnosti vyjádřil Beneš nejpodrobněji ve svém článku pro *Foreign Affairs* v lednu 1942. V klíčové otázce menšin odmítl systém Společnosti národů na ochranu menšin a navrhoval vytvoření homogenních národních států. Za jeden z možných prostředků dosažení tohoto cíle považoval právě vysídlení menšin, druhým se mohla stát místní úprava hranic. Dodal, že vzhledem k etnografickým poměrům zůstanou přesto menšiny v každé středoevropské zemi, ale jejich ochrana musí spočívat ve všeobecných lidských právech a nelze dopustit jejich obracení se na různá mezinárodní fóra⁴⁷. V pozdějším období se snaha o obnovu předmnichovských hranic spolu s úmyslem vysídlení menšin stali jasnou prioritou. Jak uvádí Romsics⁴⁸, v roce 1944 bylo Československo ochotno s Maďarskem vyjednávat jen z pozice vlastníka předmnichovských hranic. Pokud Maďarsko přijme toto stanovisko, je Československo ochotné přenechat Maďarsku některá území z doby před listopadem 1938, tedy ta odstoupená první Vídeňskou arbitráží. Předmětem diskuse se mohlo stát úzké pohraniční pásmo, nicméně nemohla být žádná diskuze o odevzdání Košic a Podkarpatské Rusi.

K Benešovým plánům bylo zapotřebí souhlasu velmocí, na čemž prezident usilovně pracoval už od roku 1942. Nejpozbudivější zprávy přišly z Moskvy,

⁴⁶ ROMSICS, Ignác: *Parižska mierová zmluva z roku 1947*, s. 46.

⁴⁷ BENEŠ Edvard: *Organisation of Postwar Europe*. *Foreign Affairs*, s. 226.

⁴⁸ ROMSICS, Ignác: *Parižska mierová zmluva z roku 1947*, s. 52.

s odsunem Němců nicméně souhlasily i zbylé velmoci. Odsun Maďarů byl ovšem komplikovanější záležitostí. Plně ho podpořil již zmíněný Sovětský svaz a ještě na podzim 1945 také Francie. Ta se v tomto období kladně stavěla jak k československým nárokům ohledně odsunu Němců a Maďarů, tak i k požadavkům ohledně Těšínska. Zatímco o odsunu Němců bylo rozhodnuto na Postupimské konferenci, odsun Maďarů velmoci neschválily⁴⁹. Před pařížskou konferencí v červnu 1946 navíc Velká Británie ústy svého ministra zahraničí Ernesta Bevina během rozhovoru s Masarykem a Clementisem silně pochybovala, že se otázka odsunu Maďarů dostane na pořad jednání. Bevin nic konkrétního neslíbil, jen poznamenal, že by bylo obtížné odřící Československu pomoc⁵⁰.

Co se týče exilových politiků působících v Moskvě, ti ze začátku nesdíleli Benešovu protiměnštinovou politiku a Klement Gottwald počítal s rovnoprávností Maďarů, Němců a Poláků v Československu, což připomínalo postoj maďarských komunistů. Postupem času nicméně i zde převládl názor o nutném vysídlení⁵¹. Zbytek požadavků vůči Maďarům, které budou podrobně popsány dále, byly povětšinou podřízeny klíčovému zájmu vysídlení Maďarů. Jako druhý zásadní požadavek československé delegace lze označit zisk území bratislavského předmostí, tento zájem byl nicméně podřízen snaze dostat tímto připojením do Československa co nejméně obyvatelstva jiné národnosti. Delegáti Československa od počátku měli na paměti, že se nesmějí dostat do protiargumentace, kdy se na jedné straně snaží zbavit Němců a Maďarů a na straně druhé chtějí území jimi obývané⁵².

Kromě výše zmíněných klíčových zájmů mělo Československo pochopitelně vyhraněné názory i na další agendu, jež se měla na konferenci projednávat. Ve většině dalších projednávaných otázek nicméně republika striktně spolupracovala se Sovětským svazem. Tento fakt je samozřejmě možné vysvětlit jednak postupem, který stanovila samotná vláda, jednak i postupnou personální změnou na ministerstvu zahraničí. Jak již bylo naznačeno výše, komunistům se relativně dlouho nedařilo získat v Černínském paláci významnější posty, nicméně během první poloviny roku 1946 se v jejich doménu proměnilo zejména oddělení přípravy mírových smluv pro

⁴⁹ ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*, s. 250.

⁵⁰ PROKŠ, Petr: *Československo a Západ 1945 – 1948. Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945 – 1948*, s. 217.

⁵¹ JUDT, Tony: *Poválečná Evropa: historie po roce 1945*, s. 18.

⁵² AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 87.

pařížskou mírovou konferenci. Právě do jeho čela se v květnu 1946 dostal slovenský komunistický právník Vavro Hajdú. Ten do služeb Ministerstva zahraničí vstoupil již za války a brzy se mu podařilo soustředit tam ještě několik, v budoucnu významných komunistických diplomatů, mezi jinými například Gertrudu Sekaninovou-Čarktovou⁵³. Společný návrh postupů československé a sovětské delegace tak nebyl výsledkem pouhých společných zájmů v Evropě, ale i znakem této postupné proměny aparátu zahraniční politiky.

Jasným stanoviskem se například chtělo Československo postavit k otázce Terstu, kde zdůrazňovalo svoji vnitrozemskou polohu a klíčovou nutnost napojení na zdejší velké námořní spoje, protože je jinak v přístupu k moři odkázáno hlavně na Německo. Proto i přes přátelské styky s Itálií bylo jasné, že se československá delegace postaví v otázce Terstu na stranu Jugoslávie, ve snaze dostat tento strategický významný přístav do rukou státu, u něhož je jisté, že nikdy nebude spojencem Německa⁵⁴.

Z významnějších bodů konference lze ještě zmínit otázku mírových smluv s Rumunskem a Bulharskem, nicméně u obou těchto zemí Československo nečekalo úpravu vzájemných vztahů mírovými smlouvami. Jak v případě Rumunska, tak Bulharska chtělo Československo usilovat o „co nejpříznivější podmínky“ pro obě země a zástupci Československa od začátku deklarovali především to, jak si cení odmítavý postoj obou těchto zemí k vytvoření maďarsko-polské hranice na podzim 1938. Tuto strategii opět předurčily nejen hospodářské vazby, ale i východní orientace⁵⁵.

Je jistě vhodné zmínit i úvahy československé delegace o své vlastní roli na pařížské mírové konferenci. Již před jejím zahájením se československá delegace výslovně shodla, že i když by úloha malých a středních států měla na konferenci zůstat stále dosti značná, je zcela nepochybné, že bude mnohem menší než na mírové konferenci versailleské a pro další vývoj jak mezinárodních vztahů, tak i československé zahraniční politiky bude klíčové, jakým způsobem a v jakém rozsahu

⁵³ DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin Ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*, s. 130.

⁵⁴ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 87.

⁵⁵ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Zápis ze schůze Mezinárodní komise pro přípravu mírového jednání 17/8 1946, k. 88.

se tyto státy uplatní při novém uspořádání světa⁵⁶. Je tedy jasné, že si zástupci Československa nedělali vzhledem ke konferenci plané naděje a do značné míry také předurčili průběh konference. Do Paříže zástupci Československa odjížděli se znalostmi o postojích jednotlivých velmocí i dalších členů konference k československému požadavku odsunu. Za zcela jasnou považovali podporu Sovětského svazu, přislíbený souhlas Francie, nerozhodnuté stanovisko Velké Británie a nesouhlas Spojených států. Za situaci mimořádně nebezpečnou československému požadavku odsunu považoval Jan Masaryk to, že americký a britský postoj zastávaly státy jim podřízené nebo hlásící se do jejich skupiny⁵⁷. Českoslovenští diplomaté se tedy chtěli zejména soustředit na získání souhlasu velmocí⁵⁸.

2.4 Postoje velmocí před PMK

Pařížská mírová konference se vyznačovala mnoha nedostatky, a to nikoliv pouze v oblasti své organizace. Za ten klíčový nicméně můžeme nejen v metaforické rovině označit naprosto rozdílné představy hlavních vítězných mocností o uspořádání Evropy. Bez nadsázky tak tyto představy můžeme nazvat bojem o Evropu. Spojenectví z války přestalo fakticky existovat a supervelmoci se ocitaly ve sporech nejen o samotné Německo, ale především i o východní Evropu. Obě nastupující hlavní velmoci - SSSR i USA - se vzdaly úsilí dospět k vzájemné dohodě a začaly se snažit konsolidovat své sféry vlivu. Spojené státy si dlouho nebyly zcela jisty, jak velká sféra jejich vlivu vlastně je a i proto lze mnohé jejich poválečné kroky označit do značné míry jako improvizované a nekoordinované. Postupně se snažily své mezinárodně politické kroky vyjasňovat a odstraňovat jejich rozpornost. Samo sebou se rozumí, že strategie Spojených států se zaměřovala především na Evropu jako celek, východní Evropu nevyjímaje“; právě tam soustavná agitace dvou evropských mocností, Británie a Francie, nadále mátlá Spojené státy, které svou strategii dlouho jasně nedefinovaly⁵⁹.

⁵⁶ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 87.

⁵⁷ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, s. 135.

⁵⁸ Tamtéž, s. 127.

⁵⁹ BRADLEY, F. N. John: *Válka a mír po roce 1945. Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a Západem*, s. 18.

Co se týče představ Spojených států amerických o regionu střední a východní Evropy, lze je shrnout do dvou základních bodů:

1. Vytvořit životaschopné a odolné státy.
2. Minimalizovat národní a národnostní rozpory.

V souvislosti s východoevropskou a středoevropskou regionální spoluprací se američtí odborníci a jejich plány již za války řídili dvěma hlavními hledisky: bezpečností a hospodářskou racionalitou. Bezpečnostní hledisko znamenalo, že USA podpoří takové územní změny, které pomohou schopnosti daného státu ubránit se před případnou německou (resp. sovětskou) agresí. Za druhým hlediskem – hospodářskou racionalitou se skrýval předpoklad, že vnitřní trh relativně velkého rozsahu může stále ještě napomoci především zmírnění chronického společenského napětí a napomůže tím fungování demokracie⁶⁰. V této době se tak uvažovalo o nejrůznějších spojení států střední Evropy (mezi SSSR a Německem) do unie, federace, či konfederace. S prvními poválečnými měsíci byla jasná sféra vlivu Sovětského vlivu, a přestože toto uspořádání neodpovídalo původním plánům USA, bylo nicméně jasné, že na pařížské konferenci rozhodně nedojde k jeho výraznému zpochybnění. V zájmu minimalizace národních a národnostních sporů chtěli Američané usilovat především o synchronizaci jazykových a politických podle daných možností. Kromě toho věnovali velkou pozornost také výměně obyvatelstva a ochraně práv menšin. Odborníci USA zastávali názor, že „dobrovolná, v podstatě jen na pohraniční obyvatelstvo omezená, víceletá a mezinárodně kontrolovaná výměna obyvatelstva by ve spojení s modifikací hranic mohla nastolit nejen mezi Československem a Maďarskem akceptovatelnou situaci, která by otupila ostří národnostních konfliktů“⁶¹. Nutno nicméně zmínit, že i přes tyto plány a představy amerických odborníků nezavazovaly prezidenta, vládu a potažmo ani americkou delegaci prakticky k ničemu. Mimo jiné středoevropský prostor především pro USA nepředstavoval natolik strategicky důležitý prostor, aby se dalo předpokládat, že za výše popsané návrhy bude americká delegace bojovat ohněm a mečem. I přes představy o uspořádání tak USA rozhodně neměly v plánu přinášet pro jejich realizaci příliš velké oběti a především o Balkánu, Maďarsku, Rumunsku a

⁶⁰ ROMSICS, Ignác: *Pařížská mierová zmluva z roku 1947*, s. 65.

⁶¹ ROMSICS, Ignác: *Pařížská mierová zmluva z roku 1947*, s. 74.

Jugoslávii už v době příprav mírové konference nepřemýšleli jako o sféře svého vlivu. Nadcházející konference pro ně byla klíčová především jako prostor k nastínění dalšího vývoje vztahů se Sovětským svazem. I z toho důvodu se stal vůdcem americké delegace státní tajemník James F. Byrnes, právník a politik se zkušenostmi z Jaltské a Postupimské konference⁶².

Oproti tomu v představách Velké Británie naopak region střední a východní Evropy zaujímal tradičně významné místo. Stejně jako Spojené státy řešily britské přípravné komise otázky etnického napětí, hraničních sporů, hospodářské i politické spolupráce i obecné otázky bezpečnosti a podobně jako USA navrhovaly především modifikaci hranic v souladu se skutečnými jazykově-národnostními poměry. Velká Británie nicméně před začátkem konference deklarovala daleko větší podporu zájmům Československa, přestože konkrétním závazkům se vyhýbala. Jak anglický, tak i americký tisk, stejně jako i přímí účastníci konference rady zahraničních ministrů, se od počátku příprav konference shodovali především v tom, že jde o nejvýznamnější mezinárodní poradou od skončení války. Některé americké listy citovaly Byrnesův výrok, podle něhož pařížská konference může rozhodnout nejen o příštím vztahu mezi SSSR a západními velmocemi, ale i osudu světového míru. Názor britské vlády a Foreign Office tlumočil především ústřední orgán Labour Party, Daily Herald, v tom smyslu, že neúspěch této konference by byl vážnou ranou všem nadějím na rozumné uspořádání světa⁶³. Britští konzervativci se vyslovovali podobně a měli plnou důvěru jak v šéfa britské delegace premiéra Clementa Atleeho, tak především ve státního tajemníka Ernesta Bevina. Kromě něho a Atleeho byl v delegaci například i Bevinův zástupce v radě zahraničních ministrů Hubert M. G. Jebb, nový velvyslanec v Moskvě Robert P. Patterson, dále úředníci různých odborů Foreign Office, pochopitelně stejně jako vojenští znalci⁶⁴. Celkově čítala britská delegace přibližně 80 osob⁶⁵.

V případě třetí vítězné mocnosti, Sovětského svazu, bylo již z geografické polohy jasné, že v souvislosti se střední a východní Evropou půjde o zcela

⁶² Biographies of the Secretaries of state: James Francis Byrnes. U.S. Department of State: Office of the historian [online].

⁶³ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 87.

⁶⁴ List of person. *Foreign Relations of the United States: United States Department of State / Foreign relations of the United States, 1946. Paris Peace Conference : proceedings (1946)* [online].

⁶⁵ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Francie Finance, k. 149.

bezprostřední a tedy významnější zájmy, než byly zájmy anglosaských mocností. Jaký význam přikládal konferenci Sovětský svaz, bylo zřejmé i z faktu, že sovětská vláda požádala francouzské ministerstvo zahraničí o 200 víz pro štáb odborníků. Sovětská delegace, kterou vedl ministr zahraničí Vjačeslav Michailovič Molotov, byla dalece nejpočetnější a jejími členy byli mimo jiné například náměstek ministra zahraničí Andrej Andrejevič Vyšinský, londýnský velvyslanec Gušev, nebo generál Nikolaj Vasiljevič Slavin ve funkci vojenského poradce⁶⁶. Obecně bylo hlavním zájmem Sovětského svazu především nezavdat Západu pochyby o příslušnosti tohoto regionu k sovětské sféře vlivu a deklarovat jednotu těchto zemí na jednání a zasedání jednotlivých komisí. Jak již bylo zmíněno výše, mnohé kroky československé delegace se shodovaly s postupy delegace sovětské, a proto není třeba je na tomto místě rozvádět podrobněji. Ke klíčovým zájmům SSSR v rámci agendy konference patřila otázka statusu Terstu, problematika jugoslávsko-italské hranice a mírová smlouva s Finskem, která se přímo dotýkala sovětských zájmů. V neposlední řadě šlo Sovětskému svazu i o vylepšení a upevnění své pozice před konferencí o Německu.

Již před konferencí každopádně panovaly mezi jednotlivými státy značné názorové rozdíly a většina pozorovatelů vyslovovala od počátku obavy nad výsledky jednání Rady ministrů, jejichž závěry měly být pokladem pro jednání vlastní mírové konference. Všeobecně se mělo za to, že datum konference má být odloženo, což doprovázely obavy, že kdyby nebylo dosaženo dohody v otázce mírových smluv, hrozilo by nebezpečí, že velmoci budou uzavírat separátní mírové smlouvy, jak to ostatně již delší dobu navrhovaly některé reakční a izolacionistické kruhy ve Spojených státech. I po uplynutí čtyř měsíců od schůzky ministrů zahraničí v Moskvě a návrhy smluv byly stále plny bílých míst. Bevin a Byrnes se při jednání domluvili na společném postupu a názory USA a VB na hlavní problémy se tedy značně překrývaly. Sovětskému svazu velmoci vytýkaly, že *via facti* uzavřel separátní mírové smlouvy s Finskem a Maďarskem a že ovládá politický i hospodářský život Rumunska i Bulharska. Očekávalo se taktéž, že nesnadným problémem bude zmíněný Terst. Západní Spojenci byli ochotni, na rozdíl od SSSR, zmírnit reparační závazky Itálie, která prý podle nich při příměří prokázala „ducha spolupráce“ a vytýkali naproti tomu Rusku, že ve vlastním zájmu chrání bývalé

⁶⁶ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 87.

německé satelity Rumunsko a Bulharsko. Zmíněna byla také otázka Dodekaneských ostrovů, které měly být navráceny Řecku.

Obecně se očekávalo, že Francie vystoupí na pařížské mírové konferenci spíše v roli prostředníka. Celkově velmi opatrný a umírněný postup francouzské delegace pod vedením ministerského předsedy vlády George Bidaulta předznamenaly především jejich ústupky ohledně italských reparací i například návrhy na zmezinárodnění Porúří. Bylo tedy velmi pravděpodobné, že právě v tomto duchu povede Bidault většinu jednání⁶⁷.

Postup Velké Británie a Spojených států zase do značné míry předznamenal britský i americký tisk, který v posledních dnech před zahájením konference uveřejnil mnoho kritik na adresu zahraniční politiky SSSR. Tuto skutečnost šlo vykládat jako znamení, že západní státníci byli jasně odhodláni vynutit si v Paříži jasné výsledky, ať už kladné či záporné. Na obou stranách byla každopádně velká podezření. Britský Daily Herald v tomto smyslu poznamenal: „Podezření, že Rusko dává přednost dnešnímu chaotickému stavu v Evropě, ještě jen vzrostou, jestliže jeho zástupci na pařížské mírové konferenci budou nakloněni obstrukci a nespolupráci“⁶⁸. Vyhledky na kladné výsledky pařížské mírové konference tak tedy od počátku nebyly příliš valné.

3 Pařížská mírová konference

Všechny smlouvy projednávané na pařížské mírové konferenci byly již předem připraveny na zasedání ministrů zahraničních věcí vítězných mocností v rámci čtyř konferencí Rady ministrů zahraničních věcí (což byl orgán ustanovený na postupimské konferenci Velké trojky): londýnské (září - říjen 1945), pařížské (duben - květen a červen-červenec 1946), newyorská (listopad-prosinec 1946) a moskevské konference ministrů zahraničních věcí Velké trojky (prosinec 1945, konala se v souladu s usnesením jaltské konference)⁶⁹.

⁶⁷ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 87.

⁶⁸ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Francie Finance, k. 149.

⁶⁹ ZBORIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*, s. 212.

Začátek pařížské mírové konference byl plánován na 1. května, zahájení činnosti se nicméně datuje až k 29. červenci 1946. Účelem konference tedy bylo projednat a připravit mírové smlouvy s Maďarskem, Rumunskem, Bulharskem, Itálií a Finskem, dále projednat otázky reparací a statut Terstu. Účastníky konference byly „spřátelené a spojenecké státy“, které se „významnou vojenskou silou aktivně zúčastnily války proti nepřítelům Evropy. Kromě Sovětského svazu, Spojených států amerických, Velké Británie, Francie a Číny patřilo do této kategorie 16 států. Byli to: Austrálie, Belgie, Bělorusko, Brazílie, Československo, Jihoafrická republika, Etiopie, Řecko, Holandsko, Indie, Jugoslávie, Kanada, Polsko, Norsko, Nový Zéland a Ukrajina. Na představitele těchto 21 států čekalo prodiskutování návrhů mírových smluv s výše zmíněnými dříve nepřátelskými zeměmi. Kvůli neshodám mezi spojenci nespadlo uzavření míru s Německem a Japonskem do kompetencí této konference⁷⁰.

Již sama volba místa konference nutně dala podnět ke srovnávání s konferencí z roku 1919. Rozdíly mezi oběma konferencemi byly značné – především byly projednávány smlouvy jen se satelitními státy a ne se samotným Německem. Co do způsobu jednání byly přizvány i poražené satelitní státy, na rozdíl od roku 1919, kdy ústřední mocnosti nebyly připuštěny k jednání. Hlavní rozdíl byl nicméně především v již zmíněném faktu, že mírové konferenci byly předloženy už vypracované návrhy mírových smluv a pařížská konference měla jen omezené pravomoci je měnit. Jednotlivé delegace mohli dohodnout pouze na doporučeních ke změně, nebo doplňujících návrzích. Konečný text mírových smluv byl opět přijat Radou zahraničních ministrů, nikoli samotnou mírovou konferencí. Právě tato a další specifika konference, spolu s vynořující se studenou válkou do značné míry ovlivnily průběh i výsledky této konference.

3.1 Organizace konference

Samotné rokování probíhalo na více úrovních a v několika sekcích. Organizace konference zahrnovala Radu zahraničních ministrů, sekretariát konference, komisi pro jednací pořádek, plenární zasedání, generální komisi, hospodářské komise a

⁷⁰ ROMSICS, Ignác: *Pařížská mírová zmluva z roku 1947*, s. 250.

subkomise pro Balkán a Finsko a reparační subkomisi pro Itálii. Dále teritoriální a politické komise pro Finsko, Bulharsko, Itálii (subkomise pro Terst), Maďarsko a Rumunsko, právní komisi, redakční subkomisi a vojenskou komisi⁷¹. Zástupci Československa zastávali na konferenci funkci předsedy hospodářské a finanční komise pro Balkán a Finsko, místopředsedy v politické a územní komisi pro Finsko a zpravodaje v politické a územní komisi pro Rumunsko⁷². Na zpravodajské místo v komisi maďarské, do které byl zástupce československé delegace také zvolen, delegace z taktických důvodů rezignovala^{73 74}.

Právo hlasování v těchto komisích bylo přiznáno těm spojeneckým státům, které vyhovovaly oběma výše uvedeným podmínkám – tedy nacházely se ve válečném stavu s některým z nepřátelských států a účastnily se boje v Evropě. Československo splnilo ve všech pěti případech tyto podmínky a mělo tak aktivní účast jak na rokováních, tak i na rozhodování všech komisí pařížské mírové konference. Činnost konference probíhala na plenárních zasedáních, v komisích a subkomisích⁷⁵. Po plenárním vyslyšení představitelů nepřátelských států se návrhy předložily komisím, respektive v některých případech subkomisím. Vojenskými záležitostmi se zabývala jediná komise. Hospodářské problémy řešily dvě komise a řešení územně-politických problémů bylo úlohou pěti komisí. Návrhy tak absolvovaly cestu mezi nejvyššími a nejnižšími orgány konference dvakrát – nejprve z plenární schůze do komisí a subkomisí a potom zpět. O jednotlivých odstavcích, často dokonce i o každé větě na všech úrovních, probíhalo hlasování a rozhodování. Představitelé poražených států se nicméně většinou nemohli zúčastňovat činnosti jednotlivých komisí. Do komise mohli přijít jen na výslovné pozvání a nutno uznat, že jejich pozměňující návrhy se dostaly do jednacího pořádku jen v případě, že je podporoval alespoň jeden člen komise. Rozhodnutí přijatá konferencí nebyla definitivní, šlo jen o návrhy, které měla schválit nebo zamítnout Rada ministrů zahraničních věcí. Mírová konference byla tedy spíš jakýmsi konzultativním

⁷¹ MICHÁLEK, Slavomír: *Československá delegáta na pařížské mírové konferenci roku 1946 (se zaměřením na podíl Juraje Slávika*. In: PEŠEK, Jan (ed.): *Kapitolami nejnovších slovenských dějin*. K 70. narozeninám Michala Barnovského), s. 60.

⁷² ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*, s. 208.

⁷³ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Politická a územní komise pro Maďarsko (schůze, český text), k. 14.

⁷⁴ Zastoupení československých delegátů v jednotlivých komisích viz. Příloha II.

⁷⁵ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Porady v Paříži – věci technické a organizační, k. 87.

sdružením, jehož návrhy závisely na Radě ministrů zahraničních věcí, která zasedala paralelně s konferencí. Jelikož členské státy Rady ministrů zahraničních věcí disponovaly právem veta, ke změně návrhů mohlo dojít jen v případě souhlasu každého z nich. Uplatnění vůle čtyř hlavních velmocí bylo zabezpečeno i tím, že na schválení významnějších doporučení byla zapotřebí dvoutřetinová většina hlasů⁷⁶.

Na konferenci se pracovalo ve třech jazycích: angličtině, francouzštině a ruštině. V praxi to znamenalo, že ujmout se slova bylo možné v kterémkoli z nich a projev byl okamžitě přeložen do zbylých dvou jazyků. Taktéž nejrůznější materiály konference v písemné podobě byly přepisovány do všech tří jazyků.

Francouzská vláda dala mírové konferenci k dispozici jednu z nejkrásnějších uměleckých památek – Lucemburský palác. Plenární schůze se uskutečňovaly ve velkém sále paláce, pojmenovaném podle předsedy mírové komise z roku 1919, Georsese Clemenceaua⁷⁷. 29. července 1946 sem na čtvrtou hodinu odpolední přišli delegáti vítězných států a zástup novinářů. Představitelé poražených států – s výjimkou akreditovaných zpravodajců – se schůze nemohli zúčastnit. Přítomné přivítal francouzský ministr zahraničních věcí a od června i ministerský předseda Georges Bidault, po kterém řekl několik slov i americký ministr zahraničních věcí James F. Byrnes. Na druhý den odpoledne hovořil opět Byrnes a po něm Clement Atlee. Molotov přišel na řadu 31. července. Všichni z výše jmenovaných povětšinou hovořili o míru a radosti z něho, avšak každý s důrazem na odlišné záležitosti. Nejpřísnějším tónem hovořil sovětský ministr zahraničních věcí, který zdůraznil, že „agrese a invaze do jiných států nemohou zůstat nepotrestané, zvláště chceme-li předejít dalším agresím a invazím“⁷⁸.

3.2 Československá delegace

Pařížské mírové konferenci předcházela několikaměsíční přípravná fáze, jejíž průběh a význam byl přinejmenším stejně tak velký jako konference sama. Přípravné

⁷⁶ ROMSICS, Ignác: *Pařížská mírová zmluva z roku 1947*, s. 251.

⁷⁷ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Porady v Paříži – věci technické a organizační, k. 87.

⁷⁸ ROMSICS, Ignác: *Pařížská mírová zmluva z roku 1947*, s. 251.

období naplňovala diplomatická aktivita vyslanců, zástupců a spolupracovníků ministerstva zahraničí, přičemž mnozí z nich se následně stali členy samotné delegace.

V přípravné fázi zastupoval Československo jednak již zmíněný Vavro Hajdů, který zajišťoval většinu kontaktů a jednání se členy jiných delegací, jednak i Jiří Nosek⁷⁹. Levicové zaměření přípravného výboru vyvažoval Juraj Slávik, který v letech 1929 – 1932 zastával funkci československého ministra vnitra, 1936 – 1939 byl vyslancem v Polsku a 1940 – 1945 ministrem vnitra exilové vlády v Londýně. Na konferenci byl povolán zejména pro své styky s činiteli a znalosti poměrů v USA a také maďarsko-slovenského vztahu. Projednávání bodů týkajících se důležitých československých zájmů se kromě dalších budoucích členů delegace zúčastnili i ministr Masaryk a Vladimír Clementis⁸⁰. Kromě výše zmíněných se členy československé delegace stalo i mnoho expertů a poradců, kteří se zabývali zejména maďarskou otázkou a s tím spojenými problémy: slovenský právník a diplomat Dalibor Krno, náměstek náčelníka generálního štábu Heliodor Píka nebo osobní tajemník Vladimíra Clementise Miloš Ruppeltd. Počet členů delegace se s mírnými změnami pohyboval okolo padesáti pěti (kompletní seznam členů viz Příloha I), přičemž většina z nich přijela do Paříže 20. června. Masaryk s Clementisem se k delegaci přidali o šest dní později⁸¹. Pomocný personál delegace dále tvořili stenografové, písaři, překladatelé a pracovník rozmnožující materiály. Mimoto se k delegaci přidal přibližně tucet novinářů. Každodenní činnost delegace převážně začínala kolem deváté hodiny ráno prodiskutováním záležitostí administrativního charakteru na sekretariátu. Delegace (i s hlavními referenty) se jinak scházela pravidelně dvakrát týdně za účelem projednání konkrétních politických událostí, pokynů a instrukcí apod.

Za klíčové postavy československé delegace lze nepochybně označit ministra zahraničí Masaryka a státního tajemníka Vladimíra Clementise, kteří také nejčastěji promlouvali o zájmech Československa v plenárním zasedání. Masarykovy projevy byly nicméně klíčové nejen v plénu, ale i v jednotlivých komisích. I proto je tedy

⁷⁹ DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa. Díl II., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1992)*, s. 507.

⁸⁰ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečném světě*, s. 127

⁸¹ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Úřední zpráva o odletu československé delegace na mírovou konferenci do Paříže, k. 148.

velmi problematické zmapovat činnost a podíl ostatních členů delegace, jelikož záznamy o jejich jednotlivých vstupech do rokování jsou v archivních dokumentech a záznamech značně torzovité⁸². V plénu konference nicméně dále vystoupili i Juraj Slávik ve věci mírové smlouvy s Itálií, Gertruda Sekaninová při projednávání bulharské smlouvy, Josef Korbel u albánské otázky a Heliodor Píka při jednání o Rumunsku⁸³. Jejich projevy ovšem neměly skutečně zásadní význam, stejně tak se netýkaly klíčových otázek. Právě tyto delegáty lze nicméně spolu s Vavro Hajdů, Daliborem Krno a Viktorem Fischlem označit za nejaktivnější zástupce Československa na pařížské konferenci.

Role Vavra Hajdů byla i nadále klíčová především ve vedení pravidelných organizačních a pracovních porad v Paříži, dohlížení na funkci sekretariátu a v koordinaci působení nově přijíždějících delegátů. Josef Korbel, člen delegace a velvyslanec Československa v Jugoslávii, byl zodpovědný za organizaci a spolupráci československých delegátů s delegáty ostatních zemí. Sám byl také nejaktivnější při zjišťování postojů zástupců ostatních zemí ke klíčovým požadavkům československé delegace, zejména pak Maďarska. Role Juraje Slávika a Dalibora Krna byla klíčová především vzhledem k jejich členství a aktivitě v maďarské komisi, Viktor Fischl pak řídil tiskovou a informační službu, která informovala československé noviny a rozhlas o vývoji konference až do jejího ukončení. Úloha zpravodajců byla mimořádně významná i proto, že většina zasedání komisí byla pro novináře zcela veřejná a tisk tak sehrál na pařížské konferenci mimořádnou roli.

3.3 Průběh jednání a aktivita Československa na PMK

3.3.1 Mírová smlouva s Bulharskem a Rumunskem

Jak již bylo zmíněno výše, v případě Bulharska a Rumunska zdůrazňovala československá delegace (v souladu se Sovětským svazem) v plenárních i komisních zasedáních především svou snahu poskytnout těmto zemím přátelskou pomoc v úsilí zbavit se posledních zbytků fašistických režimů a umožnit jim co nejsnazší zařazení mezi právoplatné a demokratické národy. Českoslovenští delegáti – především pak Dr. Nosek a Dr. Lisický - v projevech při jednání o mírových smlouvách s těmito

⁸² MICHÁLEK, Slavomír: *Československá delegáta na pařížské mírové konferenci roku 1946 (se zaměřením na podíl Juraje Slávika*. In: PEŠEK, Jan (ed.): *Kapitolami najnovších slovenských dejín. K 70. narodeninám Michala Barnovského*), s. 74.

⁸³ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 87.

dvěma státy zdůrazňovali jejich úsilí i počet obětí v závěrečné fázi války a celkově hlasovali pro co nejlepší podmínky jak pro Rumunsko, tak i Bulharsko.

Rumunská politická a teritoriální komise zasedla poprvé 16. 8. 1946. Poslední, dvanáctá schůze komise, se uskutečnila 24. 9. 1946. Československá komise se zde, stejně jako v plenárním zasedání, postavila za právo Rumunska proti nárokům Maďarska vznesených na území Sedmihradska. Na základě iniciativy a návrhů delegace ČSR, především pak Lisického, byli zástupci Rumunska pozváni a vyslyšeni jak v politické, tak i ve vojenské komisi. Československo dále předložilo návrh, aby byla v textu mírové smlouvy Rumunsku přiznaná aktivní a významná účast na straně Spojenců v závěrečné fázi války. Tento návrh nicméně nezískal potřebnou většinu. Velmi podobně Československo postupovalo v politické komisi bulharské. Na žádost sovětské komise se také postavilo proti návrhu Řecka, které žádalo ze strategických důvodů územní ústupky od Bulharska. V záležitosti Rumunska promluvil v plenárním zasedání Heliodor Píka, který vyzdvihl právě chování Rumunska vůči Československu v kritických dobách Mnichova i pomoc Rumunska po okupaci Československa při tvoření jádra československého vojska, tranzitu uprchlíků i boj Rumunska po boku Spojenců. Gertruda Sekaninová promluvila v plénu o mírové smlouvě s Bulharskem, kde však jen krátce vyzdvihla „naděje v nový demokratický bulharský režim“⁸⁴.

Na hospodářských klauzulích mírových smluv s oběma těmito státy bylo Československo jednak přímo zainteresováno, jednak se ocitlo v choulostivé situaci vzhledem k pořadí, v jakém se v balkánské ekonomické komisi projednávaly osnovy jednotlivých mírových smluv. Nejprve se jednalo o ekonomických klauzulích smlouvy s Rumunskem, a protože tyto klauzule byly, až na malé výjimky, jednotně stylizované pro všechny smlouvy, stalo se přijetí nebo nepřijetí rozhodnutí precedentem i pro další smlouvy. Zejména pak pro smlouvu s Maďarskem, na které mělo Československo mimořádný zájem. Ekonomická komise navíc pracovala ve velké časové tísní vzhledem k pořadí konference, a zatímco smlouva s Rumunskem se projednávala šest týdnů, smlouvě s Maďarskem se věnovala jen tři dny. I v této delikátní situaci se nicméně Československu podařilo podepřít snahy a zájmy Rumunska, například v otázce náhrady pojišťovným, v otázce světových cen, či

⁸⁴ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Politická a teritoriální komise pro Bulharsko, k. 13.

v zachování nároků Rumunska vůči Německu z existujících a platných vzájemných dohod a přesto byl zachován prostor pro diskusi nad smlouvou s Maďarskem⁸⁵.

Další vztahy s Bulharskem a Rumunskem nicméně Československo nestavělo na ustanovení mírových smluv, ale spíše na rozsáhlé bilaterální dohodě o hospodářských, obchodních a kulturních vztazích s oběma zeměmi, v této době již navíc posílené o východní orientaci zahraniční politiky⁸⁶.

3.3.2 Mírová smlouva s Itálií a Finskem

Jak z příprav na mírové jednání o Itálii a Finsku, tak i ze závěrečných zpráv československé delegace⁸⁷ jednoznačně vyplývá, že mírové smlouvy s těmito zeměmi se Československa prakticky nedotýkají. Přesto zejména italská politická komise patřila z hlediska konference k těm nejvýznamnějším, protože se v ní jednalo o nejdůležitějších politických problémech, před které byla konference postavena, přičemž její agenda se z větší části překrývala s agendou komise balkánské. Klíčové byly především otázky Jugoslávko-italských hranic a rozsahu a statutu města Terstu i další hospodářské otázky, projednávané taktéž v balkánské hospodářské komisi.

V italské politické a teritoriální komisi reprezentovali Československo místopředseda národního shromáždění Slovenska Ivan Horváth a Gertruda Sekaninová. Zejména v otázce Terstu byla československá delegace mimořádně zainteresována a postupovala striktně podle svých zájmů v této oblasti. V teritoriálních sporných otázkách mezi Itálií a Jugoslávií se Československo stavělo na jugoslávskou stranu, což zároveň shodně podporovalo i strategické zájmy Sovětského svazu. Jednalo se zejména o požadavek připojení území Gorice k Jugoslávii, což se ve svém projevu v plénu konference pokusil obhájit Juraj Slávik. Na druhé straně však československá delegace nijak nevystupovala proti zájmům Itálie v ostatních otázkách a Československo se dokonce zvláštním prohlášením zřeklo výhod vyplývajících z §79 mírové smlouvy s Itálií s deklarovaným

⁸⁵ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), K výsledkům pařížské mírové konference, k. 149.

⁸⁶ KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945-1948*, s. 243.

⁸⁷ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), K výsledkům pařížské mírové konference, k. 149.

přesvědčením, že tento krok může lépe napomoci zlepšování vzájemných vztahů. V ostatních záležitostech menšího rozsahu hlasovala československá delegace za odstoupení Dodekanézských ostrovů Řecku a za odstoupení nepatrných kousků území Francii. Československo také podpořilo polsko-ukrajinský návrh na přijetí nového článku o potírání fašizmu v Itálii⁸⁸.

V politické a územní komisi pro Finsko reprezentovala Československo opět Gertruda Sekaninová. Politická a územní komise pro Finsko zasedla poprvé 16. srpna 1946, činnost ukončila po osmi zasedáních, 1. 10. 1946. Československá delegátka Sekaninová se neujala slova, výjimkou byly jen organizační debaty (především o zahájení činnosti komise, či jejím průběhu), pro které bylo příznačné, že na jedné straně stál názor Sovětského svazu podporovaný Ukrajinou, Běloruskem a Československem, na druhé pak názor Velké Británie, podporovaný Austrálií, Kanadou a většinou i Spojenými státy⁸⁹.

3.3.3 Mírová smlouva s Maďarskem

Jak už bylo mnohokrát řečeno výše, záležitost mírové smlouvy s Maďarskem byla pro československou delegaci klíčová a postupovala prakticky ve všech otázkách velmi tvrdě. Dokonce až příliš striktní se tento postup zdál mnohým dalším delegacím, mezi jinými i Sovětskému svazu, nicméně Československo argumentovalo nutností vymezit jasně prostor pro demokratizaci Maďarska stejně jako nezbytností této smlouvy pro další vývoj Československa⁹⁰. Oba státy se zároveň již před konferencí snažily o získání co nejvýhodnější pozice k jednání a o co největší záruky ze strany velmocí pro jejich požadavky.

⁸⁸ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), K výsledkům pařížské mírové konference, k. 149.

⁸⁹ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Politická a teritoriální komise pro Itálii, k. 10.

⁹⁰ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Politická a územní komise pro Maďarsko (8. schůze, český text), k. 14.

3.3.3.1 Zájmy Maďarska

Maďarsko tyto snahy samozřejmě nemělo jednoduché. Hlavním vyjednavatel lepšího zahraničněpolitického postavení Maďarska byl především ministr zahraničí János Gyöngyösi. O své cestě do Moskvy a západní Evropy referoval zahraničnímu výboru maďarskému parlamentu 3. června 1946. Zmínil především „nemastné a neslané mlhavé přísliby moskevských politiků“, stejně jako vlastní podezření vůči ministru zahraničí Molotovovi, že za jeho přikyvováním na maďarské územní požadavky či otázky menšin v Rumunsku, stejně jako na odsun obyvatel z Československa, se skrývá „fikanost politika dvou tváří, který nás při nejbližší rozhodující situaci nechá na holičkách“⁹¹. Gyöngyösi informoval i o diplomatické korespondenci se SSSR z konce května 1946 realizované přes velvyslanectví, ve kterých sovětská strana ignorovala maďarské snahy a odmítala jednat o jejich požadavcích. Podle instrukcí tehdejšího předsedy maďarské vlády Ference Nagye z 25. května 1946 měl Gyöngyösi před sovětskými činiteli zdůrazňovat, že Československo je fašistický stát, neboť Češi ani Slováci nesoudí své vojenské zločiny. Molotov nicméně odmítl s maďarským ministrem před Paříží jednat a právě proto se maďarská diplomacie snažila dostat svého ministra co nejvíce na Západ⁹².

Cesta do Paříže, Washingtonu a Londýna nicméně skončila pro Maďary i samotného Gyöngyösiho fiaskem. Americký prezident Harry S. Truman i jeho státní tajemník Byrnes dali jasně najevo, že maďarské požadavky ohledně menšinových práv v Československu nebudou na mírových jednáních podporovat a Bílý dům měl naopak zájem o takové mírové smlouvy, které zaručí, že menšinové národnosti v Evropě přestanou být ohniskem vojenských nepokojů. Na druhou stranu USA také deklarovaly, že odsun Maďarů z Československa je otázka čistě československého a maďarského státu⁹³.

Součástí úsilí maďarské vlády překonat svou mezinárodní izolaci byla i snaha navázat diplomatické styky se samotným Československem. Již 13. března 1946

⁹¹ MICHÁLEK, Slavomír: *Československá delegáta na pařížské mírové konferenci roku 1946 (se zaměřením na podíl Juraje Slávika*. In: PEŠEK, Jan (ed.): *Kapitolami najnovších slovenských dejín*. K 70. narodeninám Michala Barnovského), s. 62.

⁹² KAPLAN, Karel: *Československo v poválečném světě*. s. 121.

⁹³ MICHÁLEK, Slavomír: *Československá delegáta na pařížské mírové konferenci roku 1946 (se zaměřením na podíl Juraje Slávika*. In: PEŠEK, Jan (ed.): *Kapitolami najnovších slovenských dejín*. K 70. narodeninám Michala Barnovského), s. 63.

maďarský ministr zahraniční oznámil vládnímu delegátovi ČSR u Spojenecké kontrolní komise (brigádní generál František Dastich), že jeho vláda „by si velmi přála obnovení normálních diplomatických styků s Československem“. Dále se zmínil, že SSSR i USA už vyslance v Budapešti mají a Francie ho jmenovala. Vládní delegát oznámil žádost do Prahy, ale nedostával odpověď. Československo totiž mělo v tento moment zájem spíše na mezinárodní izolaci Maďarska, protože v probíhajícím sporu (i o pár měsíců později v přípravách mírové konference) silně zvýhodňovala Československo⁹⁴.

Aktivita maďarské delegace v Paříži byla pro Maďarsko událostí číslo jedna a veškeré politické aktivity a události na maďarské domácí půdě měly význam jen druhořadý – prioritou bylo hlavně podpořit delegaci v Paříži. Ta odjela na konferenci se dvěma hlavními záměry: připojit značnou část rumunského Sedmihradsko (až 22 tisíc km²) a zajistit ve smlouvě povinnost Československa poskytnout menšinová práva Maďarům na Slovensku, nebo připojení Žitného ostrova a dalších částí Slovenska k Maďarsku podle zásady, že „k obyvatelstvu patří i půda, která ho živí“⁹⁵.

3.3.3.2 Požadavky Československa

Československé požadavky na mírová jednání s Maďarskem vypracovalo ministerstvo zahraničních věcí 27. dubna 1946. Dne 12. června je oficiálně schválila vláda a předložila čtyřem velmocím zastoupeným na konferenci v Paříži. Tyto požadavky, shrnuté do 12 bodů, obsahovaly následující⁹⁶:

I. politické otázky – neplatnost Mnichovské dohody a Vídeňské arbitráže, stejně jako jejich následků; uznání československých hranic stanovených mírovými smlouvami ve Versailles, St. Germain a v Trianonu s výjimkou změn, které nastaly v důsledku dvoustranných smluv dohodnutých v Československu; zřeknutí se

⁹⁴ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečném světě*, s. 122.

⁹⁵ Tamtéž, s. 136.

⁹⁶ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Politická a územní komise pro Maďarsko (3. schůze, český text), k. 14.

revizionistické politiky a koncepce svatoštěpánské koruny⁹⁷; navrácení právních poměrů do původního stavu zpřed 29. září 1938; jednostranný odsun 200 000 Maďarů z Československa do Maďarska;

II. územní otázky – rozšíření bratislavského předmostí o katastrální území pěti maďarských obcí s rozlohou 14 671 ha a se 7523 obyvateli;

III. reparační požadavky – Maďarsko zaplatí Československu 30 milionů USD jako náhradu škod způsobených válkou a okupací za podmínek určených československo-maďarskou dohodou z 6. dubna 1946, a to pod sankcí, že v případě neplnění má Československo právo využít přírodní bohatství Maďarska do výšky reparací;

IV. restituční otázky – Maďarsko je povinné restituovat všechn majetek protiprávně odvečený z československého území do Maďarska;

V. otázky příměří – do mírové smlouvy se převezmou ustanovení dohody o příměří s Maďarskem z 20. ledna 1945, pokud ještě nebyly splněné;

VI. otázka trianonské mírové smlouvy – pokud ustanovení trianonské mírové smlouvy zavazující jednostranně Maďarsko nebyly změněné platnými mezinárodními právními akty, zůstávají v platnosti v původním rozsahu;

VII. vojenské otázky – vojenské ustanovení trianonské mírové smlouvy zůstávají v platnosti s úpravami, které budou stanovené v nové mírové smlouvě;

VIII. finanční otázky – týkaly se práva zadržet a likvidovat všechn maďarský majetek, nacházející se na československém území a valorizace všech finančních závazků Maďarska vůči Československu;

IX. hospodářské otázky – obsahovaly závazek Maďarska dodat Československu uhlí, bauxit, další suroviny a elektrickou energii za normální cenu;

X. otázky dopravy – týkaly se volné plavby po Dunaji pro Československo i technického a právního zabezpečení, stejně jako volného přístupu k Jaderskému, Egejskému a Černému moři a průchodnosti na vlakové trati Šahy – Lučenec;

XI. otázky sankcí – zahrnovaly finanční kontrolu nad hospodařením maďarského státu, využití přírodního bohatství Maďarska jako i těžení maďarského státního majetku a příjmů v případě neplnění finančních a hospodářských závazků vyplývajících z mírové smlouvy;

⁹⁷ Velmocenská uherská koncepce zahrnující do jedné unie kromě Uherského království i území Sedmihradska, Rijeky oblast Středního Chorvatska a Slavonie (Romsics, Ignác. *Parížská mierová zmluva z roku 1947*, s. 48).

XII. dodatky – podle kterých si Československo vyhrazuje právo formulovat podle potřeby další požadavky.

Jak již bylo zmíněno výše, požadavky stanovené v těchto dvanácti bodech byly velmi tvrdé a jejich nereálnost a maximalismus si uvědomovala i vláda v Praze. I proto byla československá delegace zplnomocněna, aby podle aktuální situace požadavky pozměnila a přizpůsobila. Jako nejkomplikovanější k jednání se přirozeně ukázaly body I. a II., tedy politické a územní požadavky, konkrétně odsun maďarského obyvatelstva z Československa a otázky bratislavského předmostí.

3.3.3.3 *Jednání s Maďarskem*

Zasedání maďarské komise začalo 17. srpna 1946. Členy byla Jugoslávie, USA, Bělorusko, Austrálie, Kanada, Francie, Velká Británie, Indie, Československo, Ukrajina, SSSR a Jihoafrická unie, hlavní úlohou pochopitelně bylo dosažení shody na textu mírové smlouvy s Maďarskem⁹⁸. Bohužel se nepotvrdila představa, že jednání začne koncem června a diskuse o některých sporných bodech nepotrvá dlouho. Jednání se celkově protáhla na více než tři měsíce. Provázela je mimo jiné ostrá válka na stránkách československého⁹⁹ i maďarského tisku. Ojediněle docházelo k novým obviněním a urážkám na obou stranách. V československých sdělovacích prostředcích se objevovalo nebezpečí revizionismu, obava z nového Mnichova¹⁰⁰, likvidace menšin jako záruka klidu ve střední Evropě, spojení Maďarů s nacistickým Německem včetně účasti na válce, útisk Slováků na okupovaném území a zvláště se zdůrazňovala nedůvěra v demokratickou obrodu

⁹⁸ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 87.

⁹⁹ Průběh konference a především maďarskou otázku sledoval takměř všechen tisk v Československu – Rudé právo, Slovo národa, Národní obroda nebo Rovnost. Jedním z deníků, který reagoval na dění na pařížské konferenci prakticky denně byl deník Čin – ve zkrácené verzi otiskoval prakticky všechny projevy ministra Masaryka, denně se věnoval aktualitám konference a silně se orientoval i na maďarskou otázku – jako příklad může posloužit článek ze 14. 8. 1946 s názvem *Maďaři trvalým nebezpečím pro Československo* – „nelze zapomenout, že Maďarsko použilo menšiny krátce po Mnichově k tomu, aby se zmocnilo části čs. území. Maďaři ve své propagandě tvrdí, že s nimi bylo nakládáno podobně jako s židy v Německu. Je tedy nutné podpořiti československou delegaci v Paříži ve vyvrácení těchto tvrzení skutečnými fakty a dokázat, že maďarská menšina byla naopak příčinou neustálých sporů a je trvalým nebezpečím pro Československý stát.“ Viz Čin, roč. II, 1946, č. 184.

¹⁰⁰ Dalším příkladem např. část článku z 28. srpna – „Maďaři se prostě v Paříži snaží nasadit si masku nevinátek. Nedůvěřujeme jim a chceme mít své území osídleno tak, abychom se na něm mohli cítit bezpečni. (Maďaři si v Paříži hrají na nevinátka. Slovo národa, roč. II, 1946, č. 186, s.1); případně článek *Nepravdy Maďarského rozhlasu – Maďaři neustávají ve štvání*. Čin, roč. II, 1946, č. 200.

Maďarska. Útoky maďarského tisku se vracely k minulosti jen málo a soustředily se spíše na současnost. Odvolávaly se na menšinová práva, ke kterým se Československo zavázalo, ale po válce je zlikvidovalo. Tisk a rozhlas dále velmi ostře napadaly ČSR za hrubé porušení demokratických zásad, za používání fašistických metod vůči občanům maďarské národnosti a za úplnou likvidaci národnostních práv. Stálým argumentem byla z hlediska Maďarů pochopitelně nespravedlivá trianonská smlouva a z ní nárok na revizi hranic¹⁰¹.

Vlastní činnost politické a teritoriální komise pro Maďarsko začala 24. srpna jednáním o československých a maďarských pozměňujících návrzích týkajících se samotné preambule smlouvy. Maďarská delegace žádala, aby se smlouva v úvodu zmínila o přispění Maďarska k vítězství spojenců. Pro nedostatek podpory byl ale tento návrh prakticky okamžitě stažen. Československý návrh, slovy Vladimíra Clementise, žádal pravý opak - obecně vážnější přístup a zmínku o maďarských proviněních, ať už šlo o první vídeňskou arbitráž z 2. listopadu 1938, účast ve válce proti Sovětskému svazu nebo vraždění slovenských partyzánů. Právě tento postup byl delegáty USA, VB, Ukrajiny i Jugoslávie hodnocen jako příliš tvrdý a přehnaně kritický a návrh preambule nakonec zůstal v původním textu¹⁰².

Otázka transferu

Největším zájmem Československa bylo především nastolení jednání o vyřešení otázky maďarského obyvatelstva. Tato otázka byla řešena bilaterálně na začátku roku 1946, kdy československá i maďarská vláda vyhlásily, že jsou rozhodnuty daný problém vyřešit vzájemnou dohodou. Podle dokumentu z února 1946 však obě vlády souhlasily i s tím, že pokud nedosáhnout dohody, československá vláda si vyhrazuje právo nastolit tuto otázku na mírové konferenci, resp. vyřešit ji jinými prostředky. Ve smyslu této výhrady předložila československá delegace pod vedením Jana Masaryka a Vladimíra Clementise pařížské konferenci doplňovací návrh. Tento amendment (čl. 4B navrhované mírové smlouvy), měl zakotvit právo Československa přesídlit ze svého území do Maďarska okolo 200.000

¹⁰¹ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečném světě*, s. 134.

¹⁰² ROMSICS, Ignác: *Pařížská mierová zmluva z roku 1947*, s. 256.

etnických Maďarů a závazek Maďarska přijmout tyto osoby na svoje území a udělit jim maďarské státní občanství¹⁰³.

Amendment podpořily delegace SSSR, Jugoslávie, Běloruska a Ukrajiny. Jak již bylo řečeno výše, úlohou delegací Spojených států amerických, Velké Británie a Austrálie naopak bylo, aby konference nepřijala ustanovení, které by opravňovalo Československo k jednostrannému odsunu maďarské menšiny. Naopak mělo být přijato řešení, které by obě krajiny zavazovalo jednat o tomto problému bilaterálně. Tyto delegace se tedy sice nepostavily proti samotnému principu odsunu obyvatelstva, nicméně byly zásadně proti tomu, aby se transfer uskutečnil jednostranně a aby mírová smlouva obsahovala závazek Budapešti přijmout na maďarské území příslušníky menšiny proti své vůli¹⁰⁴.

Územní otázky

Na územní otázky poprvé došlo 28. srpna 1946. K návrhům jugoslávsko-maďarským, rakousko-maďarským ani sovětsko-maďarským nepodala žádná z delegací pozměňující návrh a byly tak schváleny bez diskuze. V souvislosti s československo-maďarskou hranicí předložila maďarská delegace svoje připomínky k československému návrhu na rozšíření bratislavského předmostí, přičemž maďarské připomínky se nesly v duchu hlavního hesla ministra Gyöngyösiho: nejlepší obrana je útok. Proti Československu (a Rumunsku) vyzdvihoval stav před Trianonem, nesouhlas s územními změnami v neprospěch Maďarska, protimaďarskou politiku československé vlády a její snahy protiprávně odsunout maďarskou menšinu¹⁰⁵.

Problematiku předmostí řešila maďarská komise konference od 6. září 1946. Československé stanovisko zde zdůvodňoval velvyslanec Juraj Slávik. V úvodu vysvětlil, že nejde o územní požadavky ČSR, ale jen o místní úpravu hranic

¹⁰³ MICHÁLEK, Slavomír: *Československá delegáta na pařížské mírové konferenci roku 1946 (se zaměřením na podíl Juraje Slávika*. In: PEŠEK, Jan (ed.): *Kapitolami nejnovších slovenských dejín*. K 70. narozeninám Michala Barnovského), s. 65.

¹⁰⁴ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Politická a územní komise pro Maďarsko (20. schůze, český text), k. 14.

¹⁰⁵ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, s. 132.

s rozlohou 145 km² nacházející se na periferii Maďarska. Postupně prošel maďarské námitky a u každé vysvětlil stanovisko své vlády. Jeho stanovisko následně podpořili delegáti Ukrajiny a Jugoslávie, naopak zástupce Nového Zélandu navrhl vytvoření subkomise na prošetření celé otázky. Britský delegát doporučil vyslechnout ještě v ten samý den maďarského zástupce. Austrálie souhlasila se subkomisí a podpořila i britský návrh. Maďarské argumenty byly nicméně stejné a jednání bylo ukončeno bez výsledku¹⁰⁶.

Na dalším zasedání maďarské politické a teritoriální komise 9. září 1946 se už do problému zásadním způsobem vložila americká delegace. Její zástupce Walter Bedel-Smith otevřeně navrhl, aby se Československo a Maďarsko dohodly přímo nejen na odsunu Maďarů, ale i problematice předmostí. Dále navrhl vytvoření subkomise, nicméně ze stanovisek americké delegace vyplývalo, že spojuje amendment týkající se předmostí s otázkou odsunu obyvatelstva. To sice vyhovovalo maďarské delegaci, z pohledu Československa šlo o velmi hrubé zjednodušení problematiky a zmenšení nadějí na úspěch v projednávané problematice. Za účelem přezkoumání československého doplňovacího návrhu byla nicméně vytvořena pětičlenná subkomise složená ze zástupců Austrálie, Kanady, Nového Zélandu, Československa a Ukrajiny¹⁰⁷.

Maďarská subkomise

Tato subkomise zasedala poprvé 10. září 1946. Československý doplňovací návrh k čl. I., odst. 4 návrhu mírové smlouvy s Maďarskem měl dva body. První se týkal nulity výsledků Vídeňské arbitráže z 2. listopadu 1938, druhý obsahoval československé požadavky na rektifikaci hranic. K československému stanovisku se odmítavě postavil britský delegát, podle něhož šlo v navrhovaném doplňku o všeobecnou formulaci, kdy by se nulita týkala osob i států, v čemž je podle něj nutné dělat rozdíl. Britský delegát pak tento doplněk označil za zbytečný, neboť princip nulity je zakotvený v celém návrhu mírové smlouvy. Nedostatečnou konkrétnost

¹⁰⁶ MICHÁLEK, Slavomír: *Československá delegáta na pařížské mírové konferenci roku 1946 (se zaměřením na podíl Juraje Slávika*. In: PEŠEK, Jan (ed.): *Kapitolami nejnovších slovenských dějin*. K 70. narozeninám Michala Barnovského), s. 72.

¹⁰⁷ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Politická a územní komise pro Maďarsko (3. schůze, český text), k. 14.

československého dodatku pak konstatovali i delegáti Kanady a Austrálie. Vavro Hajdů následně žádal tyto delegace, aby specifikovaly, co je podmínkou jejich souhlasu s československým návrhem dodatku. Konkrétní podmínky nicméně formulovány nebyly a proto subkomise svým 4. zasedáním tento československý návrh schválila jako oprávněný¹⁰⁸.

Pátá schůze maďarské subkomise rokovala o druhém zmíněném bodě československého dodatku, tedy rektifikaci hranic. Šlo o zásadní sporný bod, kvůli kterému byla komise vytvořena. Kanadská delegace prezentovala stanovisko, že československé požadavky by se prosadily jednodušeji, kdyby Československo nabídlo Maďarům stejné území. Reakce Vavra Hajdů byla v tomto případě jednoznačná – odstoupení území s obyvatelstvem je zcela v rozporu s československým návrhem na transfer. O dva dny později dostala příležitost k vyjádření maďarská strana. Její delegáti opakovali předcházející maďarská tvrzení o nepotřebnosti maďarského předmostí pro rozvoj Bratislavy, námitky, že ČSR doposud nevyužila existující prostory, a že Československu jde jen o strategické zájmy. Nicméně se nemusí proti Maďarsku zabezpečovat vojensky, je-li garantem OSN. Maďarský delegát výslovně žádal zamítnutí československého návrhu na rektifikaci.

Další jednání se tak nesla v podobě konkrétních otázek delegátů Kanady, Austrálie, Ukrajiny a československých odpovědí na ně. Šlo o otázky týkající se rozšiřování Bratislavy, statutu obyvatelstva tohoto území, současného hospodářského obrazu Předmostí apod. Nakonec subkomise zaujala stanovisko, že trvá na zásadě „něco za něco“, a protože převod území s obyvatelstvem maďarské národnosti souvisí s otázkou transferu, žádá propojení obou otázek (na základě již zmíněného amerického návrhu)¹⁰⁹.

Kolotoč rokování dostal nový úhel pohledu 28. září 1946 v podobě novozélandského návrhu, aby Československo a Maďarsko jednalo samostatně a obě země se pokusily najít dohodu. Novozélandský delegát nicméně tento návrh již 2. října stáhl s tím, že obdržel nové instrukce od své vlády a s československým

¹⁰⁸ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Politická a územní komise pro Maďarsko (4. schůze, český text), k. 14.

¹⁰⁹ AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946 (PMK – 1946), Subkomise pro Maďarsko (3. schůze, český text), k. 14.

návrhem dodatku nesouhlasí. Nový novozélandský návrh zněl: „*Maďarsko neprodleně vstoupí do bilaterálního jednání s Československem za tím účelem, aby se vyřešil problém obyvatelstva maďarského etnického původu setrvávajícího v Československé republice, které nebude přesídlené do Maďarska v důsledku smlouvy o výměně obyvatelstva ze dne 28. února 1946. V případě, že do šesti měsíců od účinnosti této smlouvy nebude dosaženo dohody, má Československo právo předložit tuto otázku Radě zahraničních ministrů a žádat o pomoc Rady k dosažení konečného řešení*“. Podobně se opět vyjádřil i kanadský a australský delegát. Za Československo se opět postavil delegát Ukrajiny. Zasedání maďarské subkomise se následně neslo jen v duchu přijetí novozélandského textu s vynecháním slova „neprodleně“ a přijaté rozhodnutí doporučila maďarské politické a teritoriální komisi¹¹⁰.

Na podnět delegací USA a VB v maďarské politické a teritoriální komisi se oba státy – Maďarsko i Československo – pokusily o přímé jednání. Zůstalo však bez hmatatelného výsledku, jelikož obě delegace trvaly na svých původních stanoviscích. Z průběhu diskuze v subkomisi již nicméně bylo jasné, že původní československý návrh 4B nezíská dostatečnou podporu. Proto československá delegace nakonec přijala kompromisní návrh delegáta Nového Zélandu, v jehož smyslu byl původní československý návrh pozměněn tak, že mírová smlouva obsahovala ustanovení: otázka transferu příslušníků maďarské menšiny bude předmětem bilaterálního rokování mezi Československem a Maďarskem. Zpráva subkomise a navrhovaný text článku 4B mírové smlouvy byly potom jednomyslně schváleny v politicko-teritoriální komisi pro Maďarsko¹¹¹.

3.3.3.4 Výsledky jednání

První reakcí na mírovou smlouvu s Maďarskem byla nespokojenost jak v ČSR, tak v Maďarsku. V Budapešti kritizovali tvrdé podmínky uložené jejich zemi.

¹¹⁰ MICHÁLEK, Slavomír: *Československá delegáta na pařížské mírové konferenci roku 1946 (se zaměřením na podíl Juraje Slávika*. In: PEŠEK, Jan (ed.): *Kapitolami najnovších slovenských dejín. K 70. narodeninám Michala Barnovského*), s. 72.

¹¹¹ MICHÁLEK, Slavomír: *Československá delegáta na pařížské mírové konferenci roku 1946 (se zaměřením na podíl Juraje Slávika*. In: PEŠEK, Jan (ed.): *Kapitolami najnovších slovenských dejín. K 70. narodeninám Michala Barnovského*), s. 73.

Někteří politici také poukazovali na nízkou úroveň jejich delegace ve srovnání se zkušenými a schopnými členy delegace československé. Nejzávažnější byly hlasy, které se mezi maďarskými činiteli šířily a jež vyzývaly k odmítnutí podpisu smlouvy. Dokonce požadovaly uskutečnit o ní celonárodní referendum. Většina politiků naopak příznivě hodnotila jako dílčí úspěch, že smlouva neobsahovala původní československý požadavek, tj. povinnost přijmout kolem dvou set tisíc občanů maďarské národnosti. Formulaci o bilaterálním jednání prezentoval ministr zahraničí jako oddálení odsunu a netajil se tím, že k rozhodnutí dojde třeba až za rok. Maďarská vláda a parlament tak mírovou smlouvu nakonec přijaly bez vládní krize nebo demonstrací¹¹².

Finální text mírové smlouvy s Maďarskem byl nakonec poměrně příznivý i pro Československo, přestože ani zdaleka neobsahoval všechny původní požadavky vlády a českoslovenští politici ji původně hodnotili jako neúspěch. Smlouva potvrzovala hranice z ledna 1938, přičemž Československo získalo tři obce – Čunovo, Jarovce a Rusovce. Konference přisoudila ČSR i 30 mil. USD jako reparační kvótu, což také byl původní československý požadavek, jež mělo Maďarsko zaplatit za válečné škody¹¹³. Na druhé straně Maďarsko na konferenci neprosadilo pro svoje menšiny v zahraničí kolektivní záruky, což původně představovalo jednu z jeho nejpodstatnějších snah a cílů. K rokování stanoveným v čl. 5 smlouvy (politické ustanovení o transferu Maďarů) už nedošlo a ani Rada zahraničních ministrů se touto nedořešenou otázkou nezabývala. V tomto bodě bylo tedy jednání s Maďarskem pro Československo jasnou prohrou.

3.3.4 Vojenská a právní a redakční komise

Agenda vojenské i právní a redakční komise se opět ze značné části překrývala s agendou příslušných komisí a Československo v ní nevystupovalo příliš výrazně. Ve vojenské komisi podalo dva pozměňovací návrhy, pochopitelně v souvislosti s mírovou smlouvou s Maďarskem, jež byla hlavní československou prioritou. Další zákrok byl jednak ve prospěch Rumunska, k již zmíněnému vyslyšení rumunské

¹¹² KAPLAN, Karel: *Československo v poválečném světě*, s. 140.

¹¹³ VESELÝ, Zdeněk: *Světová politika 20. století v dokumentech (1945-1990)*, s. 56.

delegace a jednak ve prospěch Bulharska ve věci omezení motorových torpédových člunů. Právní a redakční komise se zabývala mimo jiné hlavně přesnou formulací textů jednotlivých smluv, a hlavní aktivita ČS spočívala v připomínkování textu československého návrhu na rektifikaci hranic s Maďarskem.

3.3.5 Jednání s Polskem

Bilaterální jednání s polskou delegací rozhodně nebylo v původních plánech Československa ani v agendě samotné konference, nicméně tvořilo podstatnou část aktivit jeho delegace. Jak již bylo zmíněno výše, sjednání československo-polské dohody zorganizoval Sovětský svaz, přestože na vyjednávání podobné smlouvy rozhodně nebyla nejvhodnější doba. V Polsku měly volby teprve proběhnout, a tak se dalo očekávat, že se Poláci budou snažit dosáhnout co nejvíce ústupků ve věci Těšínska a rozhovory s nimi tedy nebudou jednoduché. Československo zase čekala klíčová jednání ohledně smlouvy s Maďarskem. Sovětský svaz nicméně upřednostňoval především vlastní strategické důvody, kdy nedořešené územní spory silně ovlivňovaly a ohrožovaly západní polské hranice před jednáním o Německu. Právě v této otázce bylo nutné, aby Československo vystupovalo shodně s Polskem i SSSR. V neposlední řadě by vyjednání československo-polské smlouvy na pařížské konferenci samozřejmě deklarovalo jednotu sovětské sféry vlivu. O důležitosti, jakou jednání přikládali Sověti, svědčil i fakt, že na československo-polské rozhovory osobně „dohlížel“ Vjačeslav Molotov¹¹⁴.

Poláci se v Paříži snažili setkat s československou delegací už od 9. srpna 1946, ta ale s odvoláním na zaneprázdnění v souvislosti právě s jednáními o Maďarsku dvakrát pozvání odmítla. K prvnímu setkání došlo až 12. srpna 1946, kdy si zástupci obou stran vyměnili návrhy spojeneckých smluv. Jednání s polskou delegací nejvíce vytěžovalo především Vladimíra Clementise, naopak Jan Masaryk zasahoval do tohoto jednání jen málo, především kvůli zaneprázdněnosti jednáním o Maďarsku a agendě samotné konference¹¹⁵. V čele polské delegace stáli Wierblowski

¹¹⁴FRIEDL, Jiří – JIRÁSEK, Zdeněk: *Rozpačité spojení. Československo-polské vztahy v letech 1945-1949*, s. 223.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 224.

(místo Modzelewského, který onemocněl) a velvyslanec v Paříži Stanislav Skrzyszewski¹¹⁶.

Československá delegace předala Polákům pouze návrh textu spojenecké smlouvy z roku 1943, zatímco Poláci předali i dva návrhy dodatkových protokolů. V prvním se obě strany zavazovaly vyřešit sporné teritoriální otázky během dvou let. Podle druhého měli Češi a Slováci v Polsku a Poláci v Československu požívat všech práv národnostních menšin – tedy zejména právo používat svůj jazyk, mít vlastní školství, kulturní a zájmové spolky a jiné. Druhý dodatkový protokol navíc také zavazoval vrátit majetek spolků a organizací Čechů a Slováků v Polsku a Poláků v ČSR¹¹⁷.

Zatímco v případě textu spojenecké smlouvy došlo prakticky ihned k dohodě a československá delegace souhlasila s většinou polských námitek, bitva se rozhořela o dodatkové protokoly. Rektifikací požadavků týkajících se práv polské menšiny v Čechách by se pro Československo vytvořil velmi ožehavý precedens pro jednání s Maďary. Clementis vytkl Molotovovi, že při předběžném jednání zástupce Československa v Moskvě nebyla o této otázce ani řeč. Molotov se nicméně vyhýbal jasnějším odpovědím, a jelikož na uzavření smlouvy spěchal, odsouhlasil, aby se o právech menšin jednalo až později¹¹⁸.

Formulace dodatkových protokolů byla přitom taková, že odmítnutí Prahy se dalo očekávat. Gottwaldova instrukce, kterou do Paříže přivezl generální sekretář ministerstva zahraničních věcí Heidrich, byly zcela jasné. Vláda byla ochotná souhlasit jen s jedním dodatkovým protokolem, v němž by se hovořilo jen o vyřešení sporů mezi oběma zeměmi do dvou let a po podepsání smlouvy budou zahájeny rozhovory o hospodářské a kulturní dohodě. Tím Gottwald vlastně respektoval sovětský požadavek, ale nenarušil další jednání konference. Neurčitým postojem Molotova i celé sovětské delegace, kdy Sověti nedali ani jedné ze stran najevo otevřené sympatie, se tak stvrdil další průběh jednání, které bylo ve znamení „slovíčkaření“ a nekompromisnosti. Z archivních pramenů nicméně vyplývá, že

¹¹⁶ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečném světě*, s. 75.

¹¹⁷ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 87.

¹¹⁸ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 87.

polský dodatek o menšinách Sověty nepříjemně zaskočil a vytýkali Polákům, že tuto záležitost neprobrali na jednání v Moskvě¹¹⁹.

V Praze na zasedání československé vlády z 26. srpna seznámil náměstek předsedy vlády Fierlinger ministry s dosavadním průběhem pařížských jednání. Většina přítomných se vyslovila proti jakýmkoli právům Poláků na Těšínsku a Fierlinger připomínal roli a vstřícnost Československa při diplomatickém uznání polské vlády. Pařížská jednání to nicméně neposunulo a nastala určitá přestávka. Obě delegace se v interních zprávách ústředí vzájemně vinily z průtahů¹²⁰. Opět je ovšem otázkou, zda byla Paříž ideálním místem k projednávání tak zásadní věci, jakou představovala československo-polská smlouva. Zvláště československá delegace, která musela častěji reagovat na polské požadavky a návrhy, se ocitla v nevýhodě. Nějakou dobu vždy trvalo, než od vlády přišly instrukce, jak dál v jednáních postupovat. Navíc Masaryk a jeho spolupracovníci měli na starosti především agendu samotné konference a přes skutečně velké pracovní vytížení delegace si nemohl dovolit odjet z Paříže pro konzultace. Proto také navrhl Vierblowskému, aby poslal někoho do Prahy, kde by bylo možné vše probrat s vládou. Poláci však naopak hodlali této situaci využít. Zřejmě totiž doufali, že československé vyjednavče unaví a snáze tak dosáhnou svých cílů, když budou v souladu se SSSR trvat na co nejrychlejším uzavření dohody ještě v Paříži¹²¹.

Obě strany se nicméně i nadále nebyly schopné dohodnout na formulaci dodatkového protokolu, který by se týkal práv menšin. Jak spory pokračovaly, bylo jasné, že se do skončení pařížské konference nepodaří smlouvu podepsat. Československá delegace se ale nakonec vracela do Prahy po jednání s Poláky de facto uspokojená. Především se jí podařilo změnit představy sovětských politiků o možnosti kompromisu a poměrech na Těšínsku, jež si utvářeli především na základě polských informací. V otázce Těšínska také získali podporu francouzského a britského delegáta¹²². Státní tajemník Clementis shrnul dosavadní výsledky jednání s polskou stranou na zasedání vlády 22. října 1946, tedy již po skončení pařížské konference. Jeho závěry, s nimiž se ztotožňoval i Masaryk, každopádně jednoznačně

¹¹⁹ FRIEDL, Jiří – JIRÁSEK, Zdeněk: *Rozpačité spojení. Československo-polské vztahy v letech 1945-1949*, s. 223.

¹²⁰ Tamtéž, s. 230.

¹²¹ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, s. 73.

¹²² Tamtéž, s. 82.

hovořily pro to, aby se konečně dospělo s Poláky k dohodě. Clementis prohlásil, že „nedořešený problém s Polskem je jedním z nejtěžších závaží, jež překází rozvoji československé zahraniční politiky“. Zmínil také závažnost situace vzhledem ke snaze k posunu ve vztazích s Maďarskem, USA i Francií i zmíněné strategické zájmy Sovětského svazu, a v zájmu dosažení dohody pak navrhl vládě ústupky Polsku¹²³. Řešení československo-polské otázky nicméně skutečně mělo vliv, který předjímal jak Clementis, tak i Masaryk.

3.3.6 Jednání s USA

Ministr Masaryk a Clementis se v rámci konference poprvé sešli se státním tajemníkem Byrnesem 28. června 1946. Ten se choval přátelsky, ale obecně byl velmi zdrženlivý. Na Masarykovu žádost o podporu při rokování o poválečném uspořádání pouze slíbil, že Spojené státy nepodniknou nic proti zájmům Československa. Nicméně podle očekávání namítl, že otázka odsunu Maďarů vůbec nepatří na mírovou konferenci a měla by se jí spíše zabývat sociální a hospodářská komise Spojených národů. Celé setkání tak vyznělo spíše chladně, ostatně stejně jako podobná pařížská setkání s Brity a Francouzi. Masaryk do Prahy 9. července referoval, že mezinárodní situace není pro Československo dobrá a nelze si tak dělat jakékoli iluze. Vstřícnost ke svým požadavkům tak československá delegace nacházela opět jen u Sovětského svazu a její spolupráce s delegací sovětskou pochopitelně zpětně opět vyvolávala nelibost jak u Američanů, tak i u Britů a Francouzů¹²⁴. Ve většině jednání a hlasování komisí se ČS a USA ocitaly v protikladných pozicích a snahy o bilaterální setkání k diskusi o společných zájmech (o které se snažil především Josef Korbel) Američané většinou odmítali. Pokud k podobnému setkání došlo, Američané se chovali velice chladně, zdrželi se konkrétních návrhů či slibů a omezili se maximálně na pochvalu projevů ministra Masaryka v plénu konference¹²⁵. Pařížská mírová konference sice byla platformou,

¹²³ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, s. 83.

¹²⁴ FRIEDL, Jirí – JIRÁSEK, Zdeněk: *Rozpačité spojenectví. Československo-polské vztahy v letech 1945-1949*, s. 158.

¹²⁵ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Projevy ministra Masaryka na pařížské mírové konferenci 1946, k. 148.

kde se stále sílící neshody mezi USA a ČSR potvrdily a vlastně i deklarovaly, ale vzájemné odcizení probíhalo spíše v samotném Československu a USA.

Jak již bylo zmíněno, v samotných Spojených státech se v období konání pařížské konference silně množily výpady proti politice Moskvy. Na těchto kampaních se výrazně podíleli krajané a emigranti ze střední a východní Evropy, kteří ostře kritizovali jaltské dohody i prosovětské režimy v původních vlastech. Mimo jiné také obviňovali Američany z jaltského zaprodání svých zájmů Sovětskému svazu a ze slabých a neúčinných gest nesouhlasu se sovětským imperialismem. Naproti tomu rychle slábl vliv těch, kteří dosud prosazovali spolupráci s regionem střední a východní Evropy. Další pařížské jednání o americké půjčce Československu zhoršovala také skutečnost, že američtí důstojníci a úředníci v okupovaném Německu v průběhu léta 1946 obviňovali Československo z neustálých žádostí o benzín a oleje od UNRRA, které pak ale posílalo do SSSR¹²⁶.

13. září pak bylo Československu sděleno, že podle příkazu státního departementu se zastavuje veškerý prodej z přebytků americké armády Československu a zanedlouho bylo přerušeno i jednání o půjčce 50 milionů dolarů na nákup průmyslového zařízení a surovin¹²⁷. Americký velvyslanec L. A. Steinhardt současně tou dobou vysvětloval obrat v americké zahraniční politice vůči Československu v Praze. Od dubna, resp. července 1946 se prý rychle zhoršuje pověst republiky v USA. Příčinou však není spojenectví ČSR se SSSR, ani silná pozice komunistické strany, jako spíše útoky domácího tisku proti USA, odmítání součinnosti s americkými obchodními firmami a protiprávní nakládání s americkým majetkem při znárodňování. Za těchto okolností tak Československo nedostane od USA žádnou půjčku a nemůže počítat ani s jejich podporou na mezinárodním poli, potažmo na pařížské konferenci¹²⁸.

Československá delegace v Paříži se tím pádem snažila své postavení vylepšit takřka zbytečně. 16. září 1946 na konferenci vyhledal vedoucí hospodářské sekce pro střední Evropu L. Williamson československého vyslance v USA Juraje Slávika,

¹²⁶ PROKŠ, Petr: Československo a Západ 1945 – 1948. *Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945 – 1948*, s. 162.

¹²⁷ FAURE, Justine: *Americký přítel: Československo ve hře americké diplomacie 1943-1968*, s. 49.

¹²⁸ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Mírová konference v Paříži, korespondence J. Masarykovi, k. 87.

kterému podle pokynů nadřízených sdělil, že příčinou zastavení nákupu a jednání o půjčce je především potlesk československé delegace po projevu náměstka sovětského ministra zahraničních věcí A. J. Vyšinského, který útočil na Spojené státy, že chtějí hospodářsky zotročit Evropu. Československo se marně snažilo tento incident vysvětlit – v archivních dokumentech¹²⁹ je uvedeno, že šlo jen o obvyklý potlesk na konci projevu, nicméně počet úředníků v československé delegaci nominovaných komunistickou stranou nebyl zanedbatelný a je dost možné, že se tito delegáti nechovali adekvátně situaci. Washington nicméně trval na tom, že chování československé delegace je dost zřejmé a Spojené státy rozhodně nechtějí dávat Československu důvody k obavám, že si ho hodlají svými úvěry podrobit.

Mnohem otevřeněji nicméně tento americký zákrok zdůvodnil Juraji Slávikovi ředitel evropského oddělení státního departementu H. F. Matthews, který prohlásil, že „je přirozené, když Spojené státy prodaly zboží americké armády v první řadě těm, k nimž mají politickou důvěru, a kteří je politicky podporují.“ Rozhodnutí Washingtonu bylo tedy politické a neodvolatelné. Slávik se ještě pokoušel vyvracet jeho tvrzení, že československá delegace se chovala na konferenci ve všech případech solidárně se Sovětským svazem a naopak Matthewsovi vytýkal, že Američané zde postupovali proti ČSR ve všech otázkách, na kterých má zájem¹³⁰. V podstatě velmi podobně se k zastavení amerického úvěru postavila i Velká Británie – celý incident hodnotila jako sankci vůči Praze za podporu Moskvy na pařížské konferenci. Přes značnou britskou kritiku SSSR, Jugoslávie a Polska s tím většinou nesouhlasila, neboť na Československo zatím pohlížela jako na stát, který má dosud přátelský poměr k Západu. Britští delegáti to považovali za nešťastný krok, který Spojeným státům ani Západu neprospěje, zatímco v Československu poškodí příznivce demokracie a poskytne komunistům argumenty k výpadům proti Západu. Se smíšenými pocity ale přesto chápali úzký vztah Československa k SSSR a považovali za naivní názory Američanů, že na tom svými sankcemi něco změní¹³¹.

O jednání s Američany se pak na konferenci přesto ještě snažil ministr Masaryk, kterému nicméně Byrnes při posledním rozhovoru důrazně a definitivně

¹²⁹ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Mírová konference v Paříži, k. 87.

¹³⁰ PROKŠ, Petr: *Československo a Západ 1945 – 1948. Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945 – 1948*, s. 163.

¹³¹ Tamtéž, s. 219.

odmítl jakoukoli finanční pomoc. Masaryk pak v Praze na zasedání vlády 7. října 1946 přičítal tyto výsledky především rostoucímu napětí mezi USA a SSSR. Podle jeho slov „Východ i Západ vyhráli válku a nyní si rozdělují plody společného vítězství. Sovětský svaz je proti tomu, aby mu Američané a Britové mluvili do věcí na Balkáně a každá ze stran chce získat co nejvíce, bez ohledu na zájmy malých států.“¹³²

3.3.7 Jednání s Francií

Jednání s francouzskou delegací se v Paříži zaměřovalo na dva hlavní zájmy Československa – jednak na získání podpory v maďarské otázce, jednak na jednání o vztahu obou zemí, respektive o spojenecké smlouvě.

První z těchto zájmů probíral Masaryk a Clementis s francouzským předsedou francouzské vlády a ministrem zahraničí G. Bidaultem. Ten Praze vyjádřil podporu ve snaze hledat různé možnosti, ale potvrdil, že pozice Francie neumožňuje jít dál. Bidault také Masaryka a Clementise upozornil, jak bude obtížné získat souhlas všech 21 zemí mírové konference.

Vztahy s Paříží zase projednávala československá vláda již 9. července a československá delegace odjela na konferenci se záměrem podepsat smlouvu co nejdříve. Tento pokus ztroskotal dřív, než skutečné jednání začalo. Úředníci francouzského ministerstva zahraničí totiž zveřejnili bez vědomí československých činitelů zprávu, že jednání o smlouvě se nevedou a „nejsou aktuální“. Bidault i velvyslanec v Praze Déjean se sice československé vládě omluvili, ale celá záležitost již vrhla na vzájemné vztahy velký stín. V Praze za akcí francouzských úředníků spatřovali hlavně nezáměr určité skupiny politiků na spojeneckém svazku s ČSR¹³³. Pražská vláda sice po francouzské omluvě potvrdila zájem na spojenecké smlouvě, ale prohlásila, že nebude vyvíjet iniciativu k jejímu uzavření. Tento postoj zaujala Praha se souhlasem prezidenta a čekala na podnět Francie¹³⁴.

¹³² PROKŠ, Petr: *Československo a Západ 1945 – 1948. Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945 – 1948*, s. 165.

¹³³ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, s. 246.

¹³⁴ Tamtéž, s. 246.

V Paříži na konferenci ještě několikrát došlo na rozhovory Masaryka a Clementise především s Déjeanem, nicméně téměř vždy jen ve smyslu, že je Francie připravena zahájit rozhovory o této věci, nicméně je velmi znepokojena narůstajícími protiklady mezi Sovětským svazem a anglosaskými velmocemi. Proto se tedy snaží vyhnout všemu, co by se mohlo vykládat jako krok ve prospěch jedné nebo druhé strany. Nemalý podíl na tomto rozhodnutí Francie měla také Anglie – jednání o československo-francouzské smlouvě vzbudilo v Londýně obavy ze zatažení Francie do východoevropských spojeneckých vazeb kontrolovaných komunisty. Británie tak vyvinula na Francii tlak, aby jednání zablokovala¹³⁵. K samotným jednáním o spojenecké smlouvě tedy de facto ani nedošlo.

¹³⁵ ZEMAN, Zbyněk: *Vzestup a pád komunistické Evropy*. Praha: Mladá Fronta. 1998, s. 216.

4 Výsledky konference

Pařížská konference po dlouhých a vyčerpávajících jednání ukončila svou práci dne 15. října 1946 bez toho, aby došlo k vyřešení mnohých sporných otázek, které se projevíly jak v různých textech osnov mírových smluv, tak i na samotných jednáních zahraničních ministrů příslušných velmocí.

Z hlediska projednávaných otázek, v nichž československá delegace aktivněji vystoupila, ač to bylo mimo její primární zájmy, byly výsledky konference následující: Itálie musela na základě pařížské konference postoupit Řecku Dodekanéské ostrovy v Egejském moři a Jugoslávii Zadar, západní Dalmatské ostrovy a větší část Istrijského poloostrova; Terst byl vyhlášen svobodným územím a jeho správa byla rozdělena mezi Británii a USA (zóna A), a Jugoslávii (zóna B); Bulharsko bylo mírovou smlouvou uznáno v hranicích z počátku roku 1941¹³⁶, a obecně získalo velmi výhodné podmínky, především díky sovětským (i československým) intervencím v jeho prospěch. Stejně silný vliv měla sovětská delegace i na rumunské podmínky, což ovšem pro Rumunsko znamenalo ztrátu území Jižní Dobruži ve prospěch Bulharska a území severní Bukoviny ve prospěch SSSR. Sovětský svaz dále na Rumunsku získal i reparace ve výši 300 milionů dolarů¹³⁷. Úspěchem Rumunska bylo, že získalo od Maďarska území Sedmihradska. Kromě územních změn a reparací byla součástí mírových smluv také vojenská omezení (jakožto výsledek jednání vojenské komise), ale jejich existence byla, kromě Finska, velmi krátká. Velmi brzy byly pominuty také další aspekty smluv, jako placení reparací nebo zabezpečení občanských práv. Výsledky konference tak fakticky představovaly další krok na cestě k sovětské nadvládě ve středovýchodní Evropě¹³⁸. Moskva prosadila setrvání omezeného kontingentu svých jednotek v Maďarsku a Rumunsku z důvodu zachování spojovacích linií s okupačními jednotkami v Rakousku, a právě velmi obecná definice ji umožnila udržovat v obou zemích fakticky okupační armádu¹³⁹.

¹³⁶ Tj. včetně zisku území Jižní Dobruži, již získalo na Rumunsku v létě 1940 v rámci druhé vídeňské arbitráže. Viz PLECHANOVÁ, Běla – FIDLER, Jiří: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, s. 45.

¹³⁷ Tamtéž, s. 45.

¹³⁸ CUHRA, Jaroslav – ELLINGER, Jiří – GJURIČOVÁ, Adéla – SMETANA, Vít: *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý, od roku 1918*, s. 169.

¹³⁹ PLECHANOVÁ, Běla – FIDLER, Jiří: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, s. 45.

Obecně nebyly výsledky konference vzhledem k původním cílům a záměrům Československa příliš příznivé. Přestože všechna jednání, kterých se Československo zúčastnilo, jsou součástí celkového uceleného a nedělitelného obrazu tehdejší mezinárodně politické situace, opět můžeme jejich důsledky hodnotit jednak v rovině toho, co konference řešila oficiálně a co neoficiálně. Jak již bylo řečeno výše, Československo bylo mimořádně zainteresované pouze na smlouvě s Maďarskem. Výše zmíněné důsledky mírových smluv s Bulharskem ani Rumunskem Československo v podstatě nijak neovlivnila a na smlouvách s Itálií ani Finskem nemělo také žádný specifický zájem. Smlouva s Finskem ostatně nevyvolala rozpory ani u žádného z dalších účastníků konference¹⁴⁰. Jednání o těchto smlouvách byla však mimořádně důležitá pro vnímání Československa velmocemi – jeho všestranná spolupráce se Sovětským svazem i jeho podpora prakticky ve všech hlasováních mimořádně popouzela nejen delegáty USA, ale i Velké Británie. Obojí pochopitelně na pozadí neustále se vyostřujících sporů mezi delegacemi USA a SSSR. Jistým sektorem světového tisku byl tento postup československé delegace již označován jako satelitismus, přestože československá delegace deklarovala, že tak nečinila z formálně-spojeneckých příčin, ale ve vlastním zájmu¹⁴¹.

Prakticky stejný výsledek na postavení Československa měla i jednání s Poláky, navíc za značné podpory Sovětského svazu. Podepsání československo-polské smlouvy se nakonec skutečně nepodařilo v rámci pařížských setkání dosáhnout a smlouva byla uzavřena až 10. 3. 1947. Její uzavření bylo posledním dílem do vytvářeného systému vojensko-politických smluv mezi ČSR, Polskem a Jugoslávií – státy, jež měly spojeneckou smlouvu se Sovětským svazem¹⁴². Územní spory Československa nicméně zůstaly nevyřešeny.

Klíčová smlouva s Maďarskem byla pro českou delegaci vzhledem k nezahrnutí požadavku odsunu velkým zklamáním, ačkoli objektivně a vzhledem k mezinárodní situaci z ní Československo vytěžilo maximum. Zvláště pro Jana Masaryka byl výsledek konference v tomto ohledu prohrou. Z jeho projevu, který pronesl v Paříži 2. srpna 1946, je zřetelné, že považoval odsun Maďarů za nezbytný a

¹⁴⁰ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Mírová konference v Paříži, k. 88.

¹⁴¹ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Porady v Paříži, k. 88.

¹⁴² FRIEDL, Jiří – JIRÁSEK, Zdeněk: *Rozpačité spojení. Československo-polské vztahy v letech 1945-1949*, s. 260.

po hladkém odsouhlasení odsunu Němců v Postupimi snad i (byť naivně) doufal, že souhlas velmocí je hotová věc¹⁴³. V českém a slovenském tisku se také ještě dlouho objevovaly články, které psaly o výsledku konference jako o československém neúspěchu¹⁴⁴, až porážce. Rovněž si tisk stěžoval na jednání velmocí, které si v československo-maďarském sporu vyřizovaly své neshody, a to na zádech malého státu¹⁴⁵.

Stížnosti na přístup velmocí se zároveň ozývaly z více stran. Přestože byla pařížská mírová konference – jako první případ světové diplomacie – po každé stránce veřejná, v důsledku neúplných a tendenčních zpráv především amerického tisku se utvářel často velmi zkreslený obraz. Na to připomínkami reagovala nejen delegace Československa, ale i vláda Jugoslávie, která podala návrh na valné shromáždění Spojených národů proti šíření nepravdivých a zkreslujících zpráv namířených proti některým státům¹⁴⁶. I americký tisk, který poměrně předčasně informoval o příliš tendenčním způsobu jednání států střední a východní Evropy, tímto postupem částečně ovlivnil jednání a postoj USA k Československu, které tak nemělo příliš šancí dokázat opak. Na pařížské konferenci se také poprvé projevil tendence, jež hodlaly eliminovat zákon kompromisu v mezinárodních vztazích a chtěly ho nahradit tzv. „hlasovací matematikou“¹⁴⁷, jak se na konferenci říkalo. Výsledek tohoto pokusu byl ten, že doporučení pařížské konference Radě zahraničních ministrů obsahovalo v podstatě stejně rozporů a nedohodnutých statí, jako samotné původní osnovy navržené ministry zahraničí pařížské konferenci. Jen ustoupením od metody přehlasování na zasedání Rady zahraničních ministrů tak došlo k ukončení prací a k dohodě o definitivním znění mírových smluv. Jako další, především organizační nedostatek konference, lze dále označit velkou nekoordinaci komisí a dokonce i nedostatek místností¹⁴⁸.

¹⁴³ MICHÁLEK, Slavomír: *Československá delegáta na pařížské mírové konferenci roku 1946 (se zaměřením na podíl Juraje Slávika*. In: PEŠEK, Jan (ed.): Kapitoly o nejnovších slovenských dejinách. K 70. narodeninám Michala Barnovského), s. 74.

¹⁴⁴ Příkladem opět ukázka z dobového tisku – časopis Čin z února 1947 se v článku *Prodáváme prý Maďary jako otroky* vrací k neúspěchům pařížské konference, která „nedonutila Maďarsko přebírat odpovědnost za válečné škody, zvláště kvůli naprosto nedostatečným opatřením.“ (*Prodáváme prý Maďary jako otroky*. Česká sociálně-demokratická strana dělnická, 1945-1948, roč. 1947, č. 32)

¹⁴⁵ KAPLAN, Karel: *Československo v poválečném světě*, s. 140.

¹⁴⁶ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Mírová konference v Paříži, k. 88.

¹⁴⁷ Časté byly snahy velmocí proporciálně omezit váhu hlasu určité delegace, zejména na základě argumentu, že v projednávaném problému je daná země málo zainteresovaná, nebyla ve válečném stavu se satelity Německa apod.

¹⁴⁸ AMZV, fond Generální sekretariát 1945-1954 (GS-A 1945-1954), Mírová konference v Paříži, k. 88.

Výsledky jednání s USA ale rozhodně neovlivnily jen nedostatky konference. Jako klíčovou událost v rámci československo-amerických jednání lze označit incident s potleskem Vyšinskému. Bylo pochopitelné, že se událost Spojených států dotkla, ale ty si zase na druhé straně náležitě neuvědomovaly složité mezinárodní postavení Prahy. Ta se nemohla otevřeně postavit proti politice Moskvy, na níž byla v mnoha ohledech závislá. V očích některých československých činitelů se ale tento důvod ochlazení vzájemných vztahů jevil jako malichernost, nepřiměřená takové velmoci, jako jsou USA¹⁴⁹. Po tomto dění na pařížské mírové konferenci se nicméně od podzimu roku 1946 již zcela zřetelně rýsoval obrat zahraniční politiky Spojených států, které nyní kladly stále větší důraz na obranu svobodného světa před komunismem. Přitom měla výraznou úlohu sehrát západní Evropa a obnovené Německo. To také zcela jasně naznačil státní tajemník J. F. Byrnes, když ve svém zásadním projevu 6. září 1946 ve Stuttgartu prohlásil, že Spojené státy se nadále hodlají zajímat o evropské záležitosti¹⁵⁰.

V rozhovoru s novináři 4. října 1946 v Paříži si Jan Masaryk posteskl, že „západní velmoci přirazily dveře před tvářemi malých národů východní Evropy, majíce je tak k jednostranné orientaci směrem na východ“. Řekl, že Československo zůstalo loajální vůči SSSR a na konferenci solidárně se slovanskými státy hlasovalo s východem, ale chtělo i spolupracovat se západem což mu nebylo dovoleno. Masaryk dále prohlásil, že západní velmoci se vzdalují, není-li to spíše neochota spolupráce s malými zeměmi ve střední a východní Evropě, mezi které patří i Československo. Jednají tak za předpokladu, že to co nazývají železnou oponou, se staví v cestu porozumění, a to i přes to, že v ČS není žádné železné opony. Obecně byl velmi zklamán postojem Spojených států a Velké Británie na pařížské konferenci, protože nepodpořily požadavky ČSR na odsun maďarské menšiny a úpravy Československo-maďarských hranic¹⁵¹. Srovnával jejich počínání s Mnichovem a zdůraznil, že bude doma těžko vysvětlovat, proč západní spojenci tak jednali, zatímco Rusko a jiné slovanské země ČSR podporovaly¹⁵². Obecně rostoucí napětí mezi Československem a západními velmocemi v této souvislosti podobně konstatovali kromě Masaryka i Vladimír Clementis a prezident Beneš. Ten již v polovině srpna 1946 hovořil o

¹⁴⁹ PROKŠ, Petr: *Československo a Západ 1945-1948*, s. 164.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 178.

¹⁵¹ ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*, s. 235.

¹⁵² FRIEDL, Jiří – JIRÁSEK, Zdeněk: *Rozpačité spojenectví. Československo-polské vztahy v letech 1945-1949*, s. 160.

existenci dvou bloků v Evropě¹⁵³. Svoji činností na konferenci, ale i neochotou západních velmocí tak Československo de facto stvrdilo svojí příslušnost bloku východnímu.

Výsledky pařížské mírové konference definitivně stvrdilo další zasedání Rady zahraničních ministrů v New Yorku od 4. listopadu do 13. prosince 1946, která vypracovala definitivní texty mírových smluv. Ty byly podepsány 10. února 1947 v Paříži. Mírovou smlouvu s Maďarskem schválila československá vláda a parlament v březnu 1947.

¹⁵³ KUČERA, Jaroslav: *Žralok nebude nikdy tak silný. Československá zahraniční politika vůči Německu 1945-1948*, s. 26.

5 Závěr

Smyslem této práce bylo popsat a analyzovat činnost československé delegace na pařížské mírové konferenci a následně popsat důsledky této činnosti pro směřování zahraniční politiky Československa.

Pařížská mírová konference byla pokusem o nové mírové uspořádání v Evropě, zejména kvůli nedostatkům konference samotné a zcela odlišným zájmům světových velmocí však nebyl její záměr naplněn. Na dlouhou dobu se tato konference stala posledním velkým plénem komunikace politiků Východu a Západu a rozpory, které se tu projeví, byly zákonitým odrazem nastupující studené války.

Československá delegace měla v průběhu této konference zájem především na jednání o mírové smlouvě s Maďarskem a na jednání se Západem (především pak s USA a Francií) o jeho další spolupráci s Československem. Během jednání i hlasování v komisích bylo snahou delegace především zůstat loajální k Sovětskému svazu, ale zároveň spolupracovat se Západem. Právě spolupráce se Západem se však ani zdaleka nezdařila podle očekávání a pařížská konference tak spíše představovala další ránu, která ještě více oslabilo od počátku slabší pilíř zmiňované koncepce mostu.

Příčiny tohoto výsledku spočívaly v několika faktorech. V nejširším měřítku byl jedním z nich výrazně se zhoršující vztah USA a SSSR a nezájem i strach Západu spolupracovat se zemí, jejíž zahraniční politika je orientována primárně na Sověty. Mezinárodní situace v této době také už zdaleka Československu neumožňovala natolik samostatnou politiku, jakou se na konferenci snažilo prezentovat. Důležitým faktorem bylo i personální složení československé delegace a prioritou její činnosti. Mnoho československých delegátů patřilo k členům komunistické strany, kteří se mnohdy v průběhu konference nechovali zcela adekvátně situaci, ve které se Československo nacházelo – ať už v případě potlesku sovětskému delegátovi nebo horlivé podpore Sovětského svazu i v poměrně nedůležitých organizačních debatách šlo o podněty, které západní velmocí značně popuzovaly. Zároveň ani českoslovenští demokraté v delegaci neměli ve spolupráci příliš na výběr – pro své požadavky vůči Maďarsku potřebovali souhlas velmocí a následně se museli opřít o jedinou velmoc, která je v tomto ohledu podpořila –

Sovětský svaz. V neposlední řadě byla významnou příčinou i organizace samotné konference a přístup k ní – předpřipravení všech mírových smluv Radou zahraničních ministrů už předem vyvolávalo u malých států (především pak Československa s ohledem na mnichovské zkušenosti) opět pocit „jednání o nás, bez nás“. Vnímání Československa jako pouhého satelitu dále výrazně ovlivnilo jednání s Polskem a osobní dohled Molotova. V neposlední řadě sehrál negativní úlohu především anglosaský tisk, který ještě před samotnou konferencí psal o Československu jako o satelitu SSSR. Československo sice bylo bezpochyby orientováno na Sovětský svaz, nicméně západní velmoci neměly během konference pochopení pro tehdy velice citlivé zájmy ČSR, jako byla např. úprava hranic či odsun maďarské menšiny, takže se také částečně podílely na tomto odcizení. Zcela určitě pak můžeme říci, že výsledky konference, především pak postup amerických vládních kruhů vůči Československu, ve svých důsledcích ještě více oslabily pozice československých demokratů.

Jak bylo již předestřeno v úvodu, hlavní snahou práce bylo alespoň částečně přispět k problematice poválečného Československa, především zpracováním dosud ne příliš využívaných primárních zdrojů. Cesta Československa do definitivního područí Sovětského svazu je obecně velmi komplexní, složitý a multidimenzionální problém. Rozhodně nelze tvrdit, že výsledky pařížské mírové konference měly v tomto směru rozhodující vliv, ale jejich význam pro další směřování zahraniční politiky je nepochybný. Co se týče hypotézy stanovené v úvodu práce, můžeme vzhledem k mezinárodním i situačním okolnostem potvrdit, že v rámci konference nebylo pro československou delegaci možné položit vztahům se Západem takové základy, aby výrazněji změnily či ovlivnily orientaci zahraniční politiky na Sovětský svaz.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Archivní prameny:

Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky (AMZV), Praha.

Fond Generální Sekretariát 1945-1954

Fond Pařížská mírová konference 1946

Edice dokumentů:

KAPLAN, Karel – ŠPIRITOVÁ, Alexandra (eds.): *ČSR a SSSR 1945 – 1948. Dokumenty mezivládních jednání*. Brno: Doplněk, 1997. 540 s.

VESELÝ, Zdeněk (ed.): *Světová politika 20. století v dokumentech (1945-1990)*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2001. 481 s.

Periodika:

Čin. Zemský orgán Československé sociální demokracie na Moravě, roč. II – III, 1946 a 1947 [cit. 2. 5. 2014]. Dostupné z: krameriusndktest.mzk.cz

Slovo národa. Zemský orgán Československé strany národně socialistické, roč. II, 1947 [cit. 2. 5. 2014]. Dostupné z: krameriusndktest.mzk.cz

Literatura:

BENEŠ, Edvard: *Organisation of Postwar Europe*. Foreign Affairs, January 1942, s. 226-233.

BRADLEY, F. N. John: *Válka a mír po roce 1945*. Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a Západem. Praha: Victoria Publishing, 1994. 199 s.

CUHRA, Jaroslav – ELLINGER, Jiří – GJURIČOVÁ, Adéla – SMETANA, Vít: *České země v evropských dějinách. Díl čtvrtý, od roku 1918*. Praha – Paseka, 2006. 358 s.

DEJMEK, Jindřich: *Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata. Část druhá, prezident republiky a vůdce národního odboje (1935-1948)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 790 s.

DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa. Díl I. Nástin dějin Ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2012. 317 s.

DEJMEK, Jindřich: *Diplomacie Československa. Díl II., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1992)*. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. 802 s.

DEJMEK, Jindřich: *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století, (1918 až 1992): vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. 1. vyd. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002. 384 s.

FAURE, Justine: *Americký přítel: Československo ve hře americké diplomacie 1943-1968*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 325 s.

FRIEDL, Jiří – JIRÁSEK, Zdeněk: *Rozpačité spojení. Československo-polské vztahy v letech 1945-1949*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2008. 399 s.

HROCH, Miroslav: *Úvod do studia dějepisu: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty pedagogických a filozofických fakult studijního oboru učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů – dějepis*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. 304 s.

JUDT, Tony: *Poválečná Evropa: historie po roce 1945*. V Praze: Slovart, 2008. 986 s.

KAPLAN, Karel: *Československo v letech 1945 - 48*. Praha: SPN, 1991. 153 s.

KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. 407 s.

KUČERA, Jaroslav: *Žralok nebude nikdy tak silný. Československá zahraniční politika vůči Německu 1945-1948*. Praha: Argo, 2005. 200 s.

NĚMEČEK, Jan: *Od spojení k roztržce. Vztahy československé a polské exilové reprezentace 1939 – 1945*. Praha: Academia, 2003. 373 s.

PLECHANOVÁ, Běla – FIDLER, Jiří: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1997. 239 s.

PROKŠ, Petr: *Československo a Západ 1945 – 1948. Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945 – 1948*. Praha: ISV, 2001. 327 s.

ROMSICS, Ignác: *Parižská mírová smlouva z roku 1947*. 1. vyd. Bratislava: Kalligram, 2008. 355 s.

ZBOŘIL, František: *Československá a česká zahraniční politika: minulost a současnost*. Praha: Leges, 2010. 434 s.

ZEMAN, Zbyněk Anthony Bohuslav: *Vzestup a pád komunistické Evropy*. Praha: Mladá Fronta. 1998, 324 s.

Internetové zdroje:

Biographies of the Secretaries of state: James Francis Byrnes. U.S. Department of State: Office of the historian [online]. [cit. 2014-04-26]. Dostupné z: <http://history.state.gov/departmenthistory/people/byrnes-james-francis>

GAZDA, Adam: *Československo-jugoslávské vztahy s přihlédnutím k Makedonii v letech 1945-1982* [online]. E-polis.cz, 7. květen 2012. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/ze-zahranicniho-deni/732-ceskoslovensko-jugoslavske-vztahy-s-prihlednutim-k-makedonii-v-letech-1945-1982.html>

LÁNÍK, Jaroslav: *Telegram, který změnil svět*. Vojenský historický ústav [online]. [cit. 2014-04-27]. Dostupné z <http://www.vhu.cz/telegram-ktery-zmenil-svet/>.

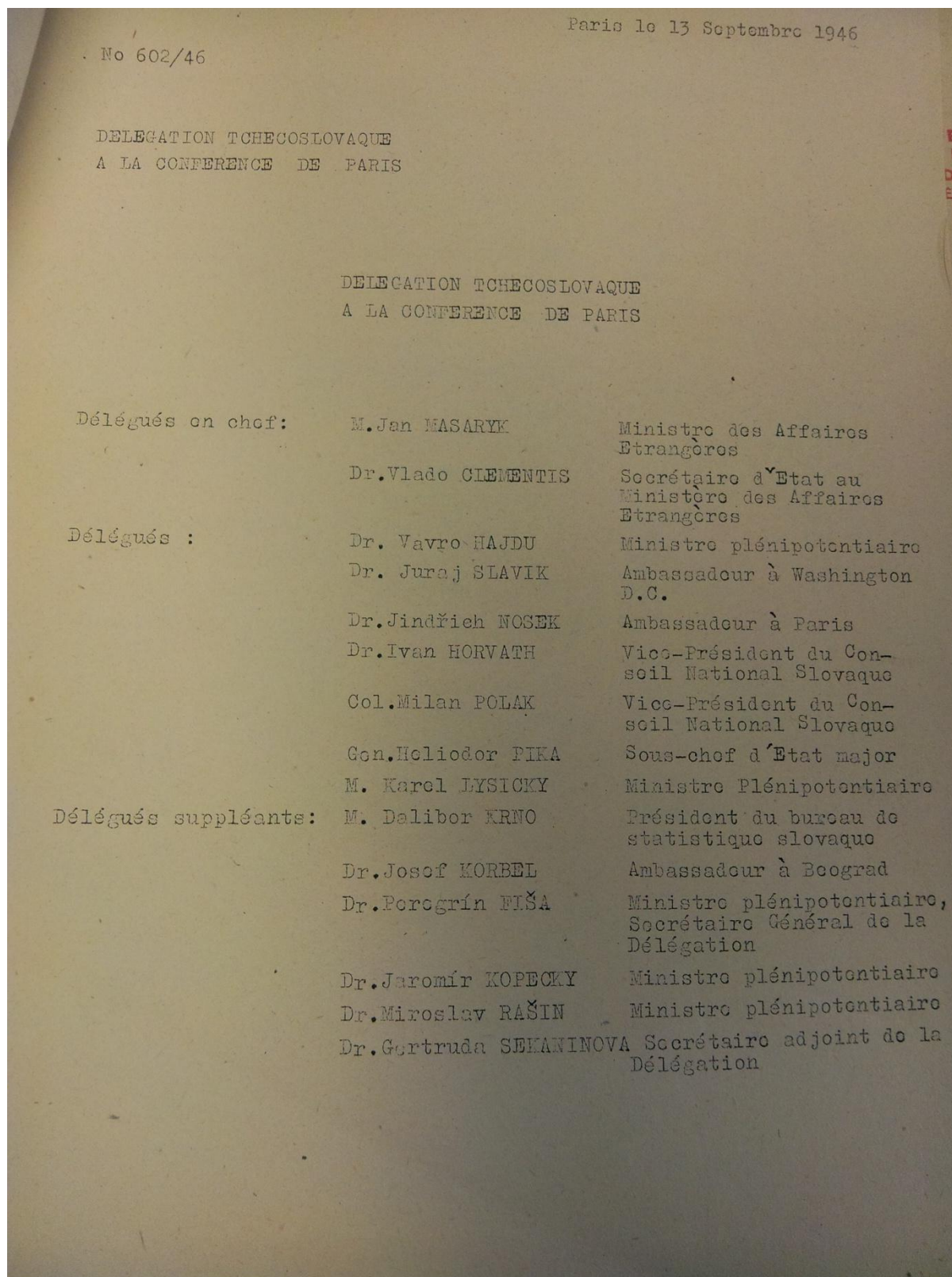
List of person. Foreign Relations of the United States: United States Department of State / Foreign relations of the United States, 1946. Paris Peace Conference : proceedings (1946) [online]. [cit.2014-04-27]. Dostupné z: <http://images.library.wisc.edu/FRUS/EFacs/1946v03/reference/frus.frus1946v03.i0007.pdf>

MICHÁLEK, Slavomír: *Československá delegáta na parížskej mírovej konferencii roku 1946 (se zaměřením na podíl Juraje Slávika)*. In: PEŠEK, Jan (ed.): Kapitoly najnovších slovenských dejín. K 70. narodeninám Michala Barnovského) [online]. Bratislava: Prodama, [cit. 18. 3. 2014]. 347 s. Dostupné z www.forumhistoriae.sk/e_kniznica/barnovsky70.pdf

Stenoprotokoly Prozatímního NS RČS 1945-1946: 37. schůze 6. března 1946. In: [online]. Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [cit. 2014-04-24]. Společná československá digitální parlamentní knihovna. Dostupné z:<http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/037schuz/s037001.htm>

Přílohy

- I. Kompletní seznam členů československé delegace. Zdroj: AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946, fotografie autorky.

Délégués politiques :	M. André SIMONE	Publiciste
	Dr. Arnošt KOLMAN	Professeur à l'Université de Prague
	Dr. Jan STRANSKY	Député
	Dr. Bohdan CHUDOBA	Député
	Dr. Jan BĚLEHRADEK	Professeur à l'Université de Prague, Député
	Dr. Václav PATZAK	Chef du Cabinet au Ministère de l'Information
	Dr. Milada HORÁKOVÁ	Député
	M. Laco NOVOMESKY	Commissaire à l'Instruction Publique à Bratislava, Député
	Dr. Fedor HODŽA	Député
Experts :	Dr. Jozef STANEK	
	Doc. Dr. Kazimír ČAKRT	
	Dr. Jan SVETONĚ	
	M. Juraj PALKOVIČ	
Expert Militaire :	Com. E. L. B U Š	
Service de Presse :	Dr. E. GOLDSTUCKER	Secrétaire de Légation
	Dr. Viktor FISCHL	Secrétaire de Légation
Conseillers :	Dr. Miloš BERGMANN	Conseiller de Légation
	Dr. Géza R A C	Consul à Paris
	Dr. Jozef NOVOTNY	Conseiller de Légation
	Dr. Jozef LAUFER	Secrétaire de Légation
	Dr. Lucian BENDA	Secrétaire de Légation
	Dr. Karol KRAUS	Secrétaire de Légation
	Ing. Karol TAUER	Représentant du Syndicat
	Dr. Zoltan GREGOR	

Secrétaires particulier du
Ministre des Affaires
Etrangères

Dr. Quido MULLER
Dr. Jiří ŠPAČEK

Conseiller de Légation
Secrétaire de Légation

Secrétaire particulier du
Secrétaire d'Etat

Dr. Miloš RUPPELDT

Secrétaire de Légation

Secrétaire particulier de
l'Ambassadeur à Washington

M. Theo FLORIN

Secrétaire de Légation

Secrétaires :

M. Stibor RYBAR

Attaché de Légation

M. Jiří BROTAŇ

Attaché de Légation

M. Robert SCHMELZ

Attaché de Légation

Bureau :

M. Ján KOSTĚ

M. Tibor KOVALOVSKY

M. Josef JUST

M. Vilém VYŠIN

Mlle. Berta NEMLAHOVA

Mlle. M. BERANOVA

Mlle. J. ZIKOVA

Mlle. M. KOCHRICHOVA

Mlle. H. STRANSKA

Mlle. Y. HUBLEROVA

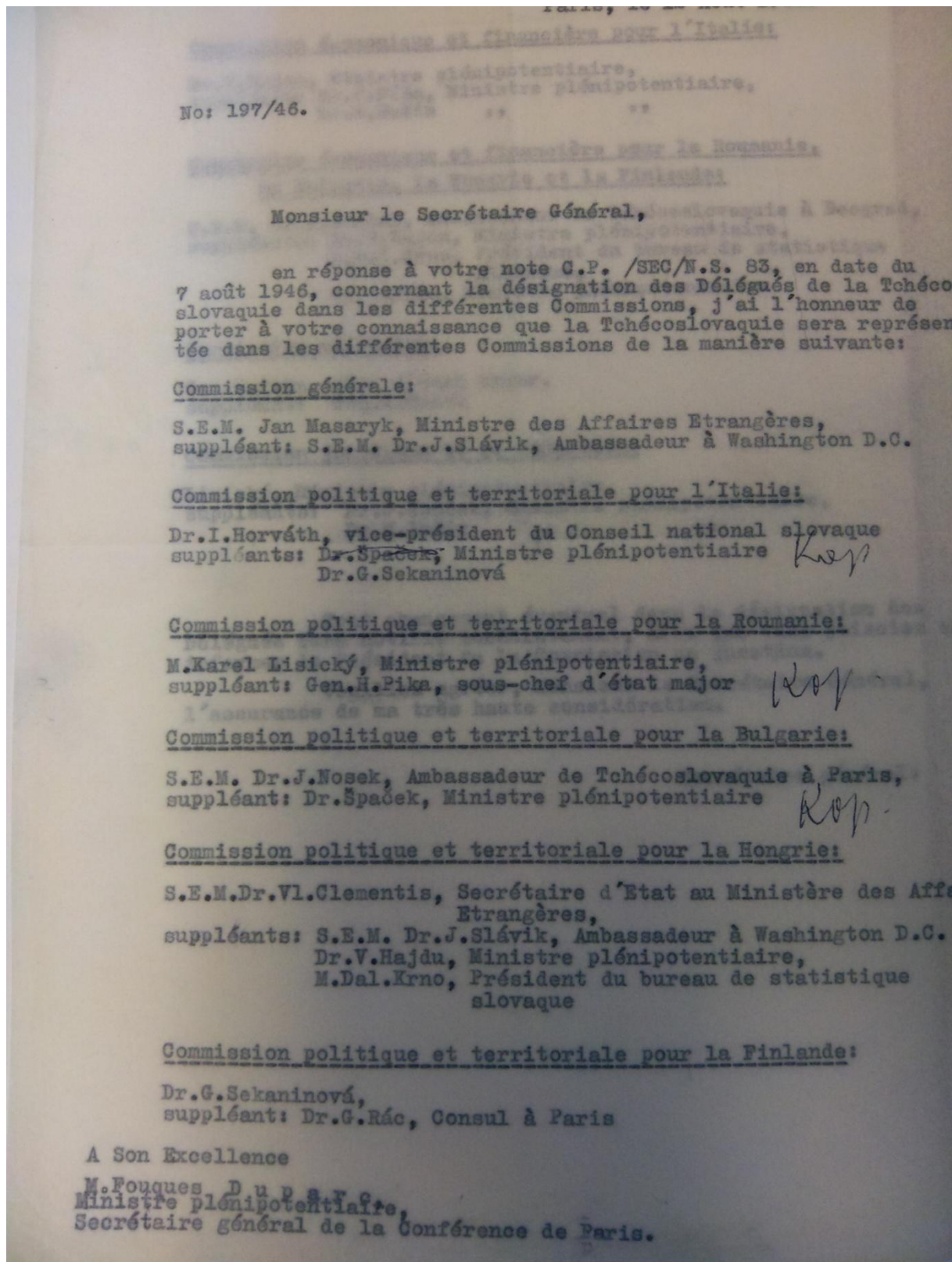
Mme. A. MATOUŠKOVA-PETROVSKA

Traducteurs :

Dr. CASTAN

Mme. ROUND-ROBINSON

- II. Zastoupení členů československé delegace v jednotlivých komisích, Zdroj: AMZV, fond Pařížská mírová konference 1946, fotografie autorky.

Commission économique et financière pour l'Italie:

Dr.V.Hajdu, Ministre plénipotentiaire,
suppléants: Dr.P.Fiša, Ministre plénipotentiaire,
Dr.M.Rašín ,, ,,

Commission économique et financière pour la Roumanie,
La Bulgarie, la Hongrie et la Finlande:

S.E.M. Dr.J.Korbel, Ambassadeur de Tchécoslovaquie à Beograd,
suppléants: Dr.V.Hajdu, Ministre plénipotentiaire,
M.Dal.Krno, Président du bureau de statistique
slovaque,
Dr.P.Fiša, Ministre plénipotentiaire

Commission militaire:

Gen.H.Pika, chef d'état major,
suppléant: Com.E.Busch

Commission juridique et de rédaction:

Lisický, Ministre plénipotentiaire,
suppléants: Dr.J.Spaček, Ministre plénipotentiaire,
Dr.M.Rašín ,, ,,

Tout changement éventuel dans la désignation des
Délégués sera notifié immédiatement, afin que vous puissiez en
informer le Président de la Commission en question.

Veillez agréer, Monsieur le Secrétaire Général,
l'assurance de ma très haute considération.

Secrétaire général: